

В. 12
В. 12

**РАБОТНИЦА
І СЯЛЯНКА**

№1 СТУДЗЕНЬ 1965

+прим.

Сяргей ГРАХОЎСКИ

* * *

Будзь музаю маёй,
Маім натхненнем,
І ласкаю,
І казкаю жывой,
Маёй надзеяй і маім сумленнем
І толькі будзь заўжды
Сама сабой,

Няўмольнаю,
Спагадлівай, вясёлай,
Маўклівай і надта гаваркой,
У дождж іскрыся
Чыстаю вясёлкай,
У спёку стань
Крынічнаю ракой,

Прымі мяне
У залатое лона,
Ад смагі дай
Гаючую ваду,
І я з твайго
Чароўнага палону
Ніколі сам нікуды
Не пайду.

Твайго святла
Ужо нішто не засціць,
Ты для мяне,
Як зорка на зямлі,
Таму з табою
У горы і ў няшчасці
Заўсёды мы
Шчаслівымі былі.

Ты не даеш
Сабе і мне спакою,
[Жывым супрацьпаказаны
Спакой].
Свяці вясёлкай,
Будзь жывой ракою,
Надзеяю і музаю
Маёй.

Уладзімір ПАЎЛАЎ

Маці

Баліць, які ты палец ні парэж,
Якой травы да раны ні кладзі.
А я твой сон, твой палец, і твой верш,
Як ні круці,— з усіх бакоў адзін.

Удовіных ніхто не любіць слёз,
Адно маршчынкі толькі на шчацэ...
Адной табе вядома, як я рос,
Купаўся у якім я малацэ.

За хатай сад закладвае на цвет.
Там напалову сцежка зарасла.

Ты больш мне пазірала моўчкі ўслед
І больш чакала, чым са мной была.

Цябе ўначы будзіў не шыбаў звон,
Не клямка, а камар кароткім піскам,
Бо твой спакой і твой дрыготкі сон
Са мною разам мокнуў пад Балтыйскім.

Акраец хлеба, кубак малака
З твайго стала наедкам здаўся б царскім,
Калі назад нас вывела рака,
Зблудзіўшых у тайзе за Краснаярскім.

Калі ж, як сталь, ад лютых халадзін
Звінеў настылы Запалярны круг,
За нашым бортам праплываў Кільдзін,
Як пастамент да помніка Пятру.

Расце унук каля цябе, мой сын,
Мы з ім — адной планеты два паўшар'і.
Не слухай жа ні слоў чужых, ні кпін,
Што сын-вандроўнік адцураўся Мар'і.

Не, я не з тых адпетых валацуг,
Што хутка прамінаюць, як дажджы.
Калі ж і абарвецца мой ланцуг,
Дарогу майму сыну пакажы.

Не будзе й ён купацца ў малацэ,
А возьме так, як бацька, напамін,
Што й ён, нібыта палец на руцэ,
Як ні круці, з усіх бакоў адзін.

Я лёгкім ветрам над зямлёй прамчуся,
Калі мой сын сказаць не праміне:
«Я так засумаваў па Беларусі,
Нібыта маці родная па мне».

Хаім МАЛЬЦІНСКИ

* * *

У полі ў студзенскую ймжу
стаю,
не налюбуюся з пярыны чыстай...
І радасць не таю сваю,
што пачарнелым лістам
пад ёю не ляжу,
а ўсё яшчэ я мітушуся,
нібы той верабейка шустры.
Салдатам чэсным у баі
быў я,
не гнуўся да зямлі,
калі
куль смертаносныя раі
над галавой маёй гулі.
Дык асалоды кропельку
магу сабе дазволіць —
стаяць у белым-белым полі,
на міг не думаючы пра
недаўгавечнасць
касцей трывалых чалавечых.

Пераклаў з яўрэйскай мовы
Р. БАРАДУЛІН.

ТКАНІНЫ

На здымку: работніцы цэха нятаканых матэрыялаў Ніна Калбаска (злева), Ірына Хацько, Антаніна Гаўрыленя і памочнік майстра цэха Яўген Жураўлёў.

Ля прылаўка некалькі жанчын разглядалі тканіны прыгожай расфарбоўкі.

— Гэта што ж за тканіны? — здзівілася адна з іх, мацаючы пальцамі пушысты начос.

— Нятаканія. Новы від тэкстыльнай вытворчасці, — адказала прадаўшчыца.

— Тканіна, а не тканая?
— Вось у гэтым і ёсць незвычайнасць новых матэрыялаў.

— Як жа іх вырабляюць?

Тут ужо на дапамогу давядзецца прыйсці нам. Не будзем адрываць прадаўшчыцу ад яе работы.

...Сыравіна, з якой вырабляюць нятаканія матэрыялы, зусім не новая. Гэта ўсё тыя ж, даўно знаёмыя вам бавоўна, шоўк, капрон, тая ж шэрсць. І ўсё ж з'яўленне нятаканых тканін стала падзеяй у тэкстыльнай прамысловасці. І вось чаму.

На тэкстыльных прадпрыемствах, якія вырабляюць розныя тканіны, застаецца шмат адходаў. Справа ў тым, што для пражы прыгодна толькі доўгае валакно, а кароткія валокны, 8—12 міліметраў даўжынёй, ужо не захопліваюцца машынай. Што ж з імі рабіць? Да гэтага часу ўся маса валакна, якую нельга было прасці, вывозілася і спальвалася. Гэта моцна трывожыла тэкстыльшчыкаў. Падумаць, колькі добра прападае! Калі сабраць усе адходы разам, вырасла б гара валакна ў сотні тон вагой. Гэта мільёны метраў тканін, якія мы маглі б мець дадаткова, калі б...

— Калі б паспрабаваць перабудаваць тэхналогію вырабу тканін, — казалі інжынеры-тэкстыльшчыкі.

Сапраўды, а ці нельга абысціся без усіх гэтых дарагіх і складаных станкоў — прадзільных і ткацкіх? Паспрабаваць вырабляць тканіны інакш. Аказваецца, можна.

Давайце зазірнем на Баранавіцкі тэк-

**РАБОТНИЦА
І СЯЛЯНКА
№ 1**

СТУДЗЕНЬ
1965

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!
ВЫДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

ГОД ВЫДАННЯ СОРАК ПЕРШЫ

БУДУЧАГА

стыльны камбінат. Год назад там абсталювалі спецыяльны цэх нятканых матэрыялаў.

Першае, што вас здзіўляе, калі вы ўваходзіце ў цэх: вы не чуеце аглушальнага грукату ткацкіх станкоў. Можна гаварыць напайголасу і чуць адзін аднаго. А, між тым, тут не менш двух дзесяткаў аграгатаў, і ўсе яны працуюць на поўны ход. Чутны толькі роўны, спакойны гул часальных апаратаў. Каля кожнага аграгата адна работніца.

З Ірынай Рыгораўнай Бараздзіной — зменным майстрам цэха — мы толькі што пазнаёміліся. Захопленая сваёй справай, яна ахвотна водзіць нас па цэху і расказвае, як вырабляецца нятканая палатна.

З суседняга цэха падвоззяць ужо ачышчаную ад розных дамешак бавоўну і апускаюць у бункеры. Прыемна глядзець, як зладжана працуюць усе часткі магутнага аграгата! Мерна круцяцца валікі часальнага апарата, і на транспарцёр сцэлецца тонкі, нібы павуцінне, слой разрыхленага валакна. Гэта — так званая «ватка». Слаі «ваткі» павольна спускаюцца на галоўны транспарцёр і там кладуцца адзін на другі, утвараючы пухлае, мяккае «палатно». Яно ру-

хаецца далей, да прашывачнай машыны і тут прастрочваецца рэдкімі шыўкамі нітак. Затым прашывае «палатно» скочваецца ў рулоны.

Вось і ўся працэдура. Нятканая палатна гатова. Далей ужо яго апрацоўваюць па-рознаму, гледзячы для чаго прызначаецца тканіна: фарбуюць, вяляць, сушаць, робяць начос. Гэта так званы прашывачна-вязальны метады. А ёсць яшчэ іншы спосаб — клеевы. Той яшчэ больш просты.

Начальнік цэха Віктар Пракопавіч Уладзіміраў раскладае перад намі ўзоры матэрыялаў — тых, што вырабляюць зараз, і тых, што будуць вырабляць.

Якая разнастайнасць тканін і расфарбовак! «Байка ясельная» — для самых маленькіх. Тонкая, мяккая, пушыстая! І якія цудоўныя колеры: светла-ружовы, бэзавы, бледна-блакітны, лімонны... Цудоўная тканіна! Кожная маці з радасцю надзене дзіцяці такую сукеначку.

А вось тканіна з начосам, падобная на дарагі шарсцяны матэрыял, такая яна «салідная» і разам з тым лёгкая і цёплая. І расфарбоўка прыгожая, стракатая, але ў стрыманых тонах: карычневае з цёмна-зялёным, сіняе з шэрым на дэмісезонныя і зімовыя паліто, жаночыя і дзіцячыя. Цяжка паверыць, што яна вельмі дзяшавая. Вядома, такая тканіна будзе мець вялікі попыт. Што патрабуецца ад зімовага адзення? Каб было прыгожае, цёплае і недарагое. Панасіла два-тры сезоны, надакучыла, кінула і купіла сабе новае. Гэта паводле сучаснай моды.

А клееных матэрыялаў з дзесяткаў самых разнастайных узораў. Гэта — цэлы скарб для многіх галін нашай прамысловасці. Самае вялікае прымяненне яны знайшлі ў якасці фільтруючых матэрыялаў, у аўтамабільным і чыгуначным транспарце, на хімічных прадпрыемствах, у рэактыўнай і іншых відах тэхнікі.

Ці ведаеце вы, колькі розных відаў тканін вырабляюць з няткананага палатна? Больш двухсот. Хіба можна ўсё тут пералічыць! З яго нават вырабляюць дываны; мы іх пакуль не бачылі, але кажучы, вельмі добрыя дываны. І дэкаратыўную тканіну робяць для парцьер і мэблі. Іх таксама пакуль яшчэ няма ў продажу. Але гэта толькі пачатак! Хутка новыя тканіны паявляцца ў нас у вялікай колькасці. Сыравіны хапае. Прылаўкі магазінаў будуць завалены многімі цікавымі матэрыяламі на радасць нашым гаспадыням.

Але хіба нас цікавяць толькі тканіны для адзення і для ўпрыгожання нашага жылля? З'явіцца шмат і дахавых і ізаляцыйных матэрыялаў, транспарцёрных стужкі, розныя фільтры і многае іншае, што зробіць больш таным абсталюванне, а значыць і прадукцыю нашых фабрык і заводаў. Усё гэта таксама для нас з вамі, дарагія чытачкі, для ўсяго савецкага народа.

Званок. Скончылася змена. Нас акружылі работніцы цэха. Цікава ім даведацца, хто мы, чаго прыйшлі, што нам спадбалася ў іх цэху.

Ніна Калбаска, Ірына Хацько, Антаніна Гаўрыленя і іншыя — ударніцы камуністычнай працы. Гэты цэх — іх дзецішча, яны яго стваралі самі. Працавалі на будоўлі, калі яшчэ толькі ўзводзіўся гэты корпус. Разгружалі скрыні, калі прыбыло абсталюванне, чысцілі дэталі машын газай, прыбіралі, мылі падлогу, наводзілі парадак. І ў той жа час вучыліся на курсах, асвойваючы новы метады вырацоўкі тканін. А як жа ўсе радаваліся, калі, нарэшце, быў запушчан першы аграгат! Усе разам урачыста адсвяткавалі гэты дзень. І цяпер разам працуюць.

— У ваших руках тканіны будучага! У добры час, дзяўчаты!

Тамара ЦУЛУКІДЗЕ

г. Баранавічы.

Начальнік цэха В. П. Уладзіміраў і майстар цэха І. Р. Бараздзіна.
Фота С. Ананкі.

ПРА ШТО НАПОМНІЛІ ТАБЕ АГНІ?

Таццяна АРЛОВА

Валя чытае новыя вершы супрацоўнікам шматтыражкі «За камуністычную працу».

лана ведала, што яе мама вучыцца на «выдатна». Гэта неабходна не толькі Святлане і падрастаючай Танечцы. Гэта перш за ўсё неабходна табе самой.

...А мінула ж усяго дзесяць гадоў. Дзесяць гадоў, як перамяніўся твой лёс. Дзесяць гадоў назад ты не адчувала ў сабе сілы, што паможа перажыць гора, што падкажа тысячу добрых парад і, нарэшце, зробіць цябе чалавекам, на якога сёння іншыя жанчыны глядзяць з захапленнем. Дзесяць гадоў назад у сябе дома, на Волзе, ты

...Калі для кагосьці агні Салігорска толькі светлыя кропкі, то для цябе яны цэлыя скарбніцы дзівосных гісторый. Ты глядзіш на вулічныя ліхтары і ўспамінаеш, як некалькі гадоў назад прыходзілася шукаць дарогу да дома ў апраметнай цемры. Як калісьці баржы на Волзе, вырасталі з чарнаты ночы першыя салігорскія дамы. Ні вуліц, ні сквераў, ні агнёў. Сноп святла ад ручнога электрычнага ліхтарыка пракладаў дарогу ў новым горадзе. Потым з'явіліся вуліцы і слупы з ліхтарамі.

У спектаклі «Трыполле» Валя іграе ролю камсамолкі Любы.

Валя, Валянціна! Пра што думаеш ты, калі позна ўвечары пасля рэпетыцыі ў клубе ідзеш па ціхіх вуліцах гарадка дадому? Ты расказвала, што іменна ў гэтыя маўклівыя минуты дня складаюцца радкі тваіх вершаў. Іх зусім мала, гэтых ціхіх минут. І, напэўна, таму зусім нямнога ў цябе вершаў. Між іншым, калі б на вершы табе аддалі і дзень, і вечар, і ноч, яны б зусім у цябе не атрымліваліся. Той, хто чытае іх сёння ў шматтыражцы або чую ўвечары на канцэрце ў тваім выкананні, ведае пра цябе ўсё. Усё тваё жыццё ўпісалася ў гэтыя скупыя радкі. Калі б раніца, дзень, вечар не былі запоўнены падзеямі да канца, калі б ты не спрачалася да хрыпаты ў чарцёжцы, не спяшалася да сваіх малышоў, не рашала хітрыя формулы горнай справы, не паўтарала складаныя «па» на занятках танцгуртка, у цябе не нарадзіліся б твае вершы.

Камусьці яны здадуцца слабымі. Строгі крытык не знойдзе ў іх «неабходных элементаў паэзіі». Магчыма, гэта так. Вершаў гэтых яшчэ не ведаюць тысячы чытачоў, але тут, у Салігорску, твае вершы праклалі сцежку да

сэрцаў, і праклалі, напэўна, таму, што на дзіва зразумелы клопаты і хваляванні твайго сэрца.

Как живу? Да стоит ли об этом?

И всего тебе не рассказать.

У меня болеют часто дети,

Не хватает времени писать.

Каждый день торопиться с работы,

Нужно в магазины, в детский сад.

Поскорей сменив сырые боты,

В техникум боишься опоздать.

Голову к ночи не держат плечи,

В буквах спотыкаются глаза...

Валя, Валянціна, табе дваццаць сем, а старэйшая дачка Святлана пайшла ўжо ў другі клас і вечарамі вашы падручнікі ляжаць побач. Яе, яшчэ зусім нескладаныя; і твае кнігі, кнігі студэнткі чацвёртага курса, якіх нікому ў доме, апроч цябе, пакуль не асіліць. І як часта твае вырваныя ў сна і адпачынку «пяцёркі» памагаюць Святлане падцягвацца. Для цябе вельмі важна, каб Свят-

пазнаёмілася са студэнтам-практыкантам з Мінска і на ўсё жыццё звязала з ім свой лёс. У цябе не было ні прафесіі, ні даспелай акрэсленай мары, ні жыццёвага вопыту, калі ты вырашыла пакінуць Горкі і паехаць у Беларусь. Ты ніколі не забудзеш той цяжкі год у маленькім пасёлку «Аўраамава», куды пераехаў па размеркаванню муж. Маленькая Святлана на руках і поўная разгубленасць перад нялёгкім бытам, перад пытаннямі заўтрашняга дня. А побач у пасёлку многія маладыя сем'і жылі гэтак жа: мужы працавалі, жонкі няньчылі дзяцей. І хоць было жонкам ад роду па дзевятнаццаць, дваццаць, сваё ранейшае цікавае жыццё з вучобай, рэпетыцыямі, бесклапотным ішчасцем юнацтва яны называлі сваім мінулым. Інтэрэсы сям'і ў многіх патушылі яркія агні вялікага жыцця. Ты шмат думала пра гэта ў той цяжкі для цябе год і вырашыла жыць зусім па-іншаму.

Здаецца, тады ты прачытала ў газетах пра тое, што недалёка ад Мінска будуюцца новы горад Салігорск, і новае жыццё вырашыла будаваць у новым горадзе.

...Што ўспамінаеш ты, Валя, калі сёння бачыш зарава агнёў камбіната? Чырвоныя зоркі над першымі капрамі? Пракэктары, якія асвятлілі ўначы будаўніцтва абагачальнай фабрыкі? Або настольную лампу ў пакоі шматтыражкі, каля якой пісала свае першыя вершы? А мо людзей, што ўранні напаўняюць гэты горад разумных механізмаў гулам і галасамі? І тут, у гэтым горадзе працавітых людзей, адбываецца тое вялікае, дзеля чаго варта жыць, спяваць, пісаць вершы. Табе часам здаецца, што ў гэтым горадзе жыццё мераецца маштабамі Сусвету. Там усё захапляе. Там былі прыняты ўсе твае самыя важныя ў жыцці рашэнні.

Ты мне скажеш:

«Салігорск—

не Горький,

Да и Случь на Волгу

не похожа».

Что, мол, лето здесь

под пыльной коркой

И богата осень

бездороженьем.

А куда ни глянь,

одни лишь краны

Сутками судачат

с облаками.

Так, Валя, знешне ўсё выглядала скупа. Спачатку не

было пра што пісаць дадому. Затое потым цябе радавала кожнае пасаджанае дрэва, кожны новы дом, быццам усё гэта дарылі не гораду, а табе.

...Да позняй ночы будуць свяціцца вокны тэхнікума. З якой нецярплівасцю чакалі ў Салігорску яго адкрыцця! Цябе ніхто не ўгаворваў, Валя. Адной з першых ты пераступіла яго парог, хоць да таго часу ў цябе ўжо была спецыяльнасць, работа. Ці была неабходнасць аддаваць вечары вучобе? Нялёгка ж маці дваіх дзяцей працаваць

Валя Далідовіч
за работай.

Фота П. Нікіціна.

і вучыцца. У цябе не раз пыталіся пра гэта. А яшчэ драматычны і танцавальны гурткі ў ДOME культуры? Заметкі для шматтыражкі? Сям'я? Як ты ўсё паспяваеш? Замест адказу ты, Валя, раіш: «А вы паспрабуйце самі. Слова гонару, не пашкадуецца».

* * *

У Салігорску ў шматтыражнай газеце «За камуністычную працу» мне параілі: «Напішыце пра нашу паэтэсу Валянціну Далідовіч».

У ДOME культуры адзначылі: «Ветэран нашага калектыву мастацкай самадзейнасці Валя Далідовіч. Пра яе варта напісаць».

У горна-механічным тэхнікуме спыталі: «Лепшых шукаеце? Ды гэта ж Валя Далідовіч».

У вытворча-тэхнічным адзеле завода жалезабетонных вырабаў прапанавалі: «Раскажыце пра тэхніка Далідовіч».

І я расказала.

НЯРЭДКА ў мяне пытаюць і на нарадах, і проста ў гутарцы — чаму гэта ў маім звяне лён штогод вымахае такі, што залюбуешся! А назавеш лічбу — не вераць некаторыя. Не можа быць, гавораць, не вырасце на нашай беларускай зямлі такі ўраджай!

Што адказаць ім? Няварта дакараць зямлю. Варта прыгледзецца да сябе, да сваёй працы, падумаць: «А ці ўсё зроблена як след».

Помню 1956 год. Я, зусім маладая звеннявая, трапіла на нараду льнаводаў Бежыцкага раёна Калінінскай вобласці — за вопытам паслалі. Сядзела ў зале, слухала прамойцаў і, скажу шчыра, сама не верыла, што атрымліваюць людзі па 11—12 цэнтнераў семя і валакна з гектара. Трэці год кіравала звяном, а такія лічбы нам нават у галаву не прыходзілі. 5—6 цэнтнераў лічылася зусім не блгім ураджаем.

А потым пабывала на палях Калінінскай вобласці ў вядомай звеннявой Нілавай, паглядзела на яе даўгунец і пераканалася — можна, не перабольшваюць калінінцы.

Значыць, першае: загляні ў кніжку, парайся з аграномам, не чакай, пакуль ён сам падыдзе да цябе. Не саромейся з'ездзіць да больш вопытнага суседа. Я ўсе парады Нілавай запісала.

Аргана-мінеральныя сумесі — вось што ў першую чаргу запачылі мы ў бежыцкіх льнаводаў. Цяпер мы ў тарфакрошку дадаём каравяк, перапрэлы конскі гной, попел. А попел нялёгка збіраць — кожны для свайго агарода беражэ. Таму ў канцы зімы нашы жанчыны з тачкамі ў Талачын — добра, што блізка, праз дарогу перайсці. Пабываем у райвыканкоме, парткоме, рэдакцыі, карацей, ва ўсіх установах без выключэння. Кажам: «Можа вам печы пачысціць?»

Вясной на кожны гектар уносім па 5 тон сумесей, а часам — і па 7—8. Гэта ў залежнасці ад папярэдняга. Звычайна сеем лён па канюшыне. Вось туды, дзе яна была слабейшая, і ўносім больш угнаенняў.

Не трэба думаць, што чым болей угнаенняў унясем у глебу, тым лепш. Тры гады таму назад мы не пашкадавалі ўгнаенняў і ўнеслі іх зашмат. І што ж? Месцамі лён палёг. Давялося зелянцом выцярабліваць, ды і сцяблы атрымаліся грубейшыя. І так было не толькі ў маім звяне.

Пасля гэтага выпадку многія звеннявыя пачалі зусім інакш ставіцца да агранамічнай вучобы.

Летась вивучалі глебавыя карты, якія складзены для нашага калгаса. Гэта неабходна. Раней, здаралася, мы на кіслы ўчастак падсявалі суперфасфат. Цяпер глебавыя карты для звеннявых і брыгадзіраў, што план для рабочага — адразу відаць, дзе, на які ўчастак і якія трэба ўносіць угнаенні.

Вопыт паказвае, што лён любіць аргана-мінеральныя сумесі. У іх сакрэт высокіх ураджаяў. Варта было нам унесці аргана-мінеральныя сумесі, і ўраджай павысіўся амаль у два разы, па 10 цэнтнераў і семя і валакна з гектара. Такі ён быў пазалетась і летась.

Безумоўна, і аргана-мінеральныя сумесі не выратуюць льнавода, калі забыцца на агратэхніку, на апрацоўку глебы, не ўлічыць тэрмінаў сяўбы. Лён — культура ранняя, марозаўстойлівая, лёгка пераносіць замаразкі нават у мінус 2—3 градусы, і важна не спазніцца з сяўбой.

Раней шмат часу і працы забірала праполка пасеваў. Гэта ж не жартачкі — дзень сагнуўшыся пахадзіць па полі! Пачулі пра хімічную праполку. Параіліся і вырашылі прымяніць у сябе. А дзе ж дастаць патрэбнае рэчыва дэка-тэкст-80? На базе ў раёне няма.

Зноў дапамаглі суседзі. Неяк была на нарадзе ў Смаленску. Там выклікала мяне на саборніцтва Марыя Ягорава, звеннявая з калгаса імя Горкага Ельнінскага раёна. Саборнічалі, перапісваліся. З пісьма і даведалася, што прымяніла Ягорава на полі хімічную праполку і задаволеная засталася. На-

ЗЯМЛЯ
АДІДЗЯЧЫЦЬ

пісала ёй, ці нельга там дастаць дэкатэкст. Праз тыдзень атрымліваю адказ—прыязджай, знойдзем. Відаць, Ельнянскі сельснаб больш паваротлівы, чым наш, Талачынскі.

Сама паехаць не змагла, але старшыня выручыў—у той жа дзень камандзіраваў чалавека. Наш Аляксандр Аляксандравіч Шыланскі чалавек такі—новага не баіцца.

А новае прымяняць не так лёгка. Некаторыя члены звяна, зразумела, адразу на дыбкі. І працадні неахвота губляць, і страшнавата трохі. «Ой, глядзі, Ганна Логвінаўна, — папярэджвалі людзі, — папаліш лён». Тлумачу, што хоць працадзён і менш, затое больш важкія будуць. Пераконваю, што хімічная праполка раслін намнога лепшая, рукамі так чыста не праполеш, а, значыць, ураджай стане вышэйшы. А ў самой неспакой на сэрцы. А раптам валакно ад хімікатаў не той якасці будзе, лён ніжэйшым нумарам пойдзе? Як тады людзям у вочы гляну? Людзям, чыю працу загубіла.

Добра, што старшыня, аграном падтрымалі. Набылі апырсквальнік. Адначасова вырашылі правесці падкормку мачавінай.

Апырскалі растварам дэкатэксту спачатку невялікі ўчастак. Усе разышліся, а мяне, здаецца, і ногі не трымаюць. Але не іду з поля. Лянок толькі-толькі на сантыметраў 8—10 падняўся ад зямлі такой кволай зеленаватай шчацінкай. А раптам яд на яго падзейнічае?

Прысела на купіну, крыху адпачыла. А калі прайшлася па полі, бачу, асот на вачах жухне, зябра, свірэпка сціскаюцца, нікнуць, цямяюць. А лён? А лён хоць бы што! Адлягло ад сэрца.

Цяпер у нас хімічная праполка прыжылася. Колькі працы зберагае! Колькі сродкаў! Узрасла прадукцыйнасць—павысіўся даход. І не трэба цяпер ні першай, ні другой праполкі, 6 гадзін дастаткова, каб пасля апырсквання дэкатэкстам-80 заняджала пустазелле.

Так адным ударам мы забіваем двух зайцаў: і праполваем, і падкормліваем пасевы. Падкормка мачавінай у нас не адзіная. На тых участкі, дзе парасткі развіваюцца слаба, колер ільну бледна-жаўтаваты, уносім аміячную салетру. Праўда, нямнога—па 30—35 кілаграмаў на гектар.

Уборка даўгунцу для нашых ільнаводаў праходзіць, як свята. За кожным з членаў звяна замацоўваем пэўны ўчастак, прыблізна па 50—60 сотак. Выходзяць жа на

поле цэлымі сем'ямі. Вось і ў мінулым годзе выцерабілі ўсе 14 гектараў за 5 дзён.

І тут мне хочацца папракнуць нашых калгасных механізатараў. На Смаленшчыне, ды і ў многіх гаспадарках Беларусі даўно цярэбляць лён машынамі. А ў нас пакуль што не атрымліваецца. Некалькі разоў, праўда, спрабавалі пусціць ільноцерабілку, але якасць уборкі была такая, што давялося адмовіцца ад яе паслуг.

І вось надыходзіць самая адказная пара—расціл ільну. Калі раней часу падняць са сцелішча—кастра будзе дрэнна аддзяляцца, не тым гатункам прымуць на заводзе. А пераляжыць лён—валакно стане слабое, зусім нізкім нумарам пойдзе. Ой, як тут трэба быць пільным і як тут многа залежыць ад вопыту.

Сцелем у жніўні, на паплавах ля Друці—рачулка такая ў нас працякае. Бывае, што не хапае натуральных сцелішчаў. Тады крыху займаем канюшынішча.

І пачынаецца трывога. Летась працавалі на ўборцы не так і блізка ад сцелішчаў. Апоўдні жанчыны спяшаюцца дахаты на абед, а я з кім-небудзь з членаў звяна амаль што ні дзень бегалі на паплавы даведацца, як там наш лянок, ці хутка згубіць свой жоўты колер, набудзе новы—шызасталёвы. Пачне цямянец—падймеш сцябло, ламаеш у руках—глядзіш, ці добра кастра аддзяляецца. Толькі вось так, на вока, і можна вырашыць, калі падймаць трэба. Бывае, часам мала і месяца, каб вылежаўся лён, а часам спатрэбіцца дзён 15. Гэта, калі ў паветры дастаткова вільгаці і пад раніцу выпадаюць буйныя росы.

Лён—капрызная культура. Нават сарціроўка не апошняя спіца ў калясе. І пры вязцы снапоў, і пры іх адпраўцы на завод. Варта трапіць некалькі горшым снопікам, каб быў зніжаны нумар усёй партыі. Таму сарцірую лён з найбольш вопытнымі членамі звяна. Пазалетась некаторыя партыі ішлі ў нас вышэйшым нумарам—3,5. А ў сярэднім усю трасту здалі на завод нумарам 2,2.

Летась, праўда, якасць была ніжэйшая. Падвяло надвор'е, засуха.

Г. Л. Іванюта.

Фота П. Нікіціна.

Не здолелі расліны засвоіць з глебы карысныя рэчывы, што робяць сцябло высокім, тонкім і гнуткім. І ўсё ж меншым нумарам, чым 1,5, не здаем лён на завод.

Зразумела, ніколі б не ўдалося дабіцца такога ўраджаю (па 10 цэнтнераў насення і валакна), каб не людзі. Такія, як Марыя Перапечкіна, Марыя Косцеж, Галья Ігнаткевіч, Ольга Хінкевіч, Люба Косцеж, Ксенія Разумовіч. Яны—сэрца звяна, яго апора з першага дня існавання. Яны першыя выходзяць на работу, на любую. Ці то трэба збіраць каравяк і мясіць кампост, ці пратручваць ільнонасенне. Яны падтрымалі ідэю хімічнай праполкі, перажывалі за лён больш, чым за свае агароды.

Вось і атрымліваецца, што ніякіх асаблівых сакрэтаў у нас няма: проста зямля любіць клопат. І калі захоўваць аграцэхніку, добра ўгнойваць глебу, не баяцца новага, зямля тройчы аддзячыць селяніну плёнам сваіх палёў.

Ганна ІВАНЮТА,
звеннявая па лёну калгаса «Расія»
Талачынскага раёна.

ДЛЯ ШЧАСЦЯ НАРОДА

З новымі сіламі і энергіяй, поўныя радасных надзей уступаюць савецкія людзі ў Новы, 1965 год. Апошняя сесія Вярхоўнага Савета СССР разгледзела і зацвердзіла план далейшага развіцця народнай гаспадаркі і вызначыла шляхі, па якіх пойдзе наша краіна. Гэты шлях перш за ўсё шлях умацавання эканамічнай і абароннай магутнасці Савецкай дзяржавы, шлях паліпшэння дабрабыту савецкага народа.

Клопаты аб чалавеку — абавязковы закон сацыялістычнага грамадства. Савецкія людзі не могуць не радавацца значнаму росту нацыянальнага даходу, які ў 1965 годзе ўзрастае на 14 мільярдаў рублёў. Такого павелічэння нацыянальнага даходу ніколі раней не ведала наша краіна.

План развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1965 год прадугледжвае павышэнне тэхнічнага ўзроўню вытворчасці, паліпшэнне якасці вырабаў, замену ўстарэлых відаў прадукцыі новымі, больш дасканалымі.

Увод новых электрастанцый павялічыць вытворчасць электраэнергіі ў краіне на 11 мільёнаў кілават.

Самымі высокімі тэмпамі ў краіне будзе расці хімія, валавая прадукцыя якой за 1965 год узрасце на 15 працэнтаў. Намячаецца вялікі рост хімічнай сыравіны для вытворчасці тканін, адзення, абутку і прадметаў культурна-бытавога прызначэння. Больш, чым у мінулым годзе, у краіне будзе здабыта вугалю, нафты і газу. Павялічыцца выпуск машын, сыравіны і матэрыялаў для вытворчасці тавараў народнага ўжытку. Выпуск усіх відаў тканін дасягне 9220 мільёнаў метраў, значна павялічыцца колькасць вырабаў з трыкатажу і абутку.

Добры ўраджай збожжавых і маслічных культур, цукровых буракоў і бульбы дазволіць даць у гэтым годзе значна больш харчовых прадуктаў.

Павялічвае свае асігнаванні дзяржава і на развіццё сельскай гаспадаркі. Саўгасы і калгасы краіны атрымаюць болей сельгасмашын і хімічных угнаенняў. Вялікія работы будуць весціся па асушэнню і арашэнню зямель. Надаючы вялікае значэнне развіццю грамадскай вытворчасці ў саўгасах і калгасах, партыя і ўрад у той жа час палічылі неабходным зняць неразумныя, неабгрунтаваныя абмежаванні з асабістых падсобных гаспадарак калгаснікаў, рабочых і служачых, адмяніць падатак з асоб, якія маюць жывёлу.

Законам, які прыняты на апошняй сесіі Вярхоўнага Савета СССР, прадугледжваюцца меры павышэння ўзроўню жыцця народа ў 1965 годзе. З першага студзеня гэтага года (замест другога паўгоддзя 1965 года паводле ранейшага рашэння) павышаецца мінімальны размер зароботнай платы рабочых і служачых да 40—45 рублёў у месяц ва ўсіх галінах народнай гаспадаркі, дзе гэта яшчэ не праведзена.

У канцы мінулага года на 23—25 працэнтаў павысілася зароботная плата настаўнікам, урачам і работнікам усіх галін, якія абслугоўваюць насельніцтва ў паўночных раёнах краіны. Павелічэнне зароботнай платы работнікам жыллёва-камунальнай гаспадаркі і прадпрыемстваў бытавога абслугоўвання намячалася правесці ў трэцім квартале, а зароботнай платы работнікаў астатніх галін, якія непасрэдна абслугоўваюць насельніцтва, — у чацвёртым квартале 1965 года. Урад палічыў магчымым наблізіць на паўгода павышэнне зароботнай платы вышэйпералічаным работнікам і ажыццявіць яго да 1 мая 1965 года замест снежня 1965 года. У выніку больш чым

у 9 мільёнаў чалавек будзе павышана зароботная плата раней, чым было запланавана.

Адначасова з павышэннем зароботнай платы ўрад вырашыў правесці пераацэнку тавараў, якія ёсць на складах прадпрыемстваў і ў магазінах у вялікай колькасці (тканіны, швейныя вырабы, абутак і іншае). Для гэтай мэты прадугледжана ў плане бюджэту на 1965 год значная сума — каля аднаго мільярда трохсот мільёнаў рублёў.

У 1965 годзе павялічыцца аб'ём работ па бытавому абслугоўванню насельніцтва. Асабліва пашырыцца сетка пральняў, лазняў, прадпрыемстваў хімічнай чысткі адзення.

Асабліва сць плана 1965 года заключаецца і ў значным павелічэнні выдаткаў на народную асвету, навуку, культуру, ахову здароўя, фізкультуру і спорт, сацыяльнае забеспячэнне, сацыяльнае страхаванне, дапамогу мнагадзетным і адзінокім маці. На гэтыя выдаткі прадугледжана 37,4 мільярда рублёў, што перавышае расходы мінулага года на 4,3 мільярда рублёў.

Клопаты аб жанчынах-маці адлюстраваны і ў расшырэнні будаўніцтва дзіцячых устаноў. Толькі за адзін год будзе ўведзена 500 тысяч новых месц у дзіцячых яслях і садах супраць 440 тысяч у 1964 годзе.

Разглядаючы пытанне аб паліпшэнні медыцынскага абслугоўвання насельніцтва, вырашана знізіць са студзеня гэтага года рознічныя цэны на асобныя віды медыкаментаў і павысіць амаль на 20 працэнтаў выдаткі на медыкаменты, якія адпускаюцца бясплатна для лячэння хворых у бальніцах, дамах інвалідаў і састарэлых.

У канцы года прадугледжваецца павышэнне размеру мінімальнага пенсій рабочым і служачым. Упершыню каля сямі мільёнаў калгаснікаў атрымаюць пенсіі ў 1965 годзе. Калгасніцы будуць атрымліваць дапамогу па цяжарнасці і родах.

За апошнія гады амаль трэцяя частка насельніцтва краіны палепшыла свае жыллёвыя ўмовы. Аднак патрэба ў жылплошчы ўсё яшчэ вялікая. Таму аб'ём жыллёвага будаўніцтва ў гэтым годзе будзе значна вышэйшы, чым у мінулым.

На ўсе пералічаныя мерапрыемствы патрабуюцца немалыя сродкі. Адкуль жа яны будуць ісці?

Грандыёзныя планы па ўмацаванні магутнасці нашай краіны і павышэнню матэрыяльнага ўзроўню жыцця народа абапіраюцца на невычарпальныя рэсурсы нашай эканомікі, на магутнасць індустрыі, на рэзервы сацыялістычнай сельскай гаспадаркі, на працоўны энтузіязм нашага народа. Гэтыя невычэрпныя сілы савецкага грамадства дазволілі прыняць на 1965 год такі вялікі план. Справа цяпер у тым, каб паспяхова ажыццявіць яго.

Выкананне народнагаспадарчага плана ў многім будзе залежаць і ад поспехаў развіцця сельскай гаспадаркі, ад плённай працы калгаснікаў і рабочых саўгасаў. Сярод працаўнікоў вёскі шмат жанчын. Іх залатыя рукі зрабляць многа добрага. А першачарговая задача — паспяхова правесці зімоўку жывёлы і старанна падрыхтавацца да вясны.

На вялікія справы клічуць партыя і ўрад працаўнікоў краіны Саветаў. Няма сумнення, што з новай сілай і энергіяй возьмуцца за ажыццяўленне грандыёзных планаў 1965 года савецкія людзі. Яны будуць змагацца за росквіт свайго краіны, за яе магутнасць — надзейную крыніцу народнага шчасця.

Гэта фота ваенных часоў, верасень 1942 года. Ефрасіння Рыгораўна ў цэнтры.

„...А як бінтавалі вы раны,
Як песні спявалі
Журботна і ціха
Ў зямлянках, у лесе густым“.

Пімен ПАНЧАНКА

Я ВЕДАЮ, што не адна ўдава апошняй вайны палічыць яе шчасліваю...

«Начальніку Санітарнага Упраўлення 2-га Беларускага фронту ад капітана медыцынскай службы Брэус Е. Р.

Рапарт

Мой муж, інжынер-капітан Вайткевіч Фёдар Ільіч, да вайны быў галоўным інжынерам Дзяржплана БССР. Прашу дазволіць перавезці яго цела на машыне, якая накіроўваецца ў Мінск па медыкаменты. Хачу пахаваць цела мужа ў Мінску.

20 лютага 1945 года».

...Яна атрымала гэты дазвол («Дано капітану м/с у тым, што яна суправаджае ў Мінск цела яе мужа для пахавання...») І пахавала яго так, як ён і хацеў — на роднай зямлі, у родным Мінску.

...Гэтак жа разам, як вярнуліся ў сорак пятым, удваіх, яны і пакідалі Мінск у чэрвені 1941 года.

У Мінску, разам, і атрымалі яны накіраванне — у Асобны Сапёрны батальён. Ён — капітан-інжынерам. Яна — урачом.

У тыя трагічныя дні лета 1941 года разам з фронтам адступалі і яны... А потым, пасля многіх цяжкіх баёў таксама разам з фронтам, разам з франтамі (Цэнтральны, Заходні, 2-гі Беларускі, 10-я армія), ішлі на Берлін.

Капітан медыцынскай службы Брэус

Ефрасіння Рыгораўна была начальнікам хірургічнага аддзялення эвакуацыянага шпіталю.

Настаў час, калі нашы войскі, наступаючы, рухаліся ўсё далей і далей на Захад. Іх сустракалі спаленыя фашыстамі дашчэнту вёскі, зруйнаваныя гарады, спакутаваныя людзі... Хто здолее забыць тыя дарогі, тых людзей?

Як жывая і цяпер стаіць у вачах стрэтая на адной з тых пякельных дарог жанчына-беларуска. Адно малое, захутанае ў рызманы, несла яна на руках. Двое большанькіх з празрыстымі ад голаду тварамі чапляліся за яе спадніцу. Маці і дзеці варочаліся з балота дадому, у родную вёску... Праз тую іх вёску, наступаючы на Маскву, прайшлі фашысты. А цяпер, гонячы гітлераўцаў назад, прайшлі праз яе нашы. Нашы той вёска ўжо не засталі... Салдаты накармілі дзяцей і жанчыну. Сагрэлі іх каля зыркага вогнішча. Адалі ім усё, хто што толькі меў у сваім небагатым салдацкім запасе.

І потым доўга яшчэ глядзелі яны ўслед той жанчыне. Суровай і няскоранай, як сама беларуская зямля.

Смаленшчына. Беларусь. Польшча, Усходняя Прусія... Так ішлі франты. Так ішоў і эвакуацыяналы.

...Вузенькі шматочак ад свяшчэннага, пераможнага сцяга, што быў узняты над рэйхстагам, і сёння нельга бачыць без хвалявання. За кожную нітачку яго заплачана людской крывёю. А хто больш за ўрачоў бачыў на фронце гэтай крыві?

Ефрасіння Рыгораўна доўга маўчыць. Успамінае... Успамінае той даўні ўжо дзень Перамогі, калі паднялася яна да свяшчэннага сцяга, калі стаяла перад ім на каленях... Стаяла і плакала, не маючы сіл адарвацца ад яго... І потым ужо, колькі насіла яшчэ гімнасцёрку, столькі насіла яна ў нагруднай кішэні, каля самага сэрца, і вузенькі чырвоны шматочак ад таго сцяга... А калі скінула гімнасцёрку, схавала яго сярод «святой

НОЖ,

святой» свайго жыцця, свайго сэрца, свайго успамінаў...

«Дарагія Галя, Таня, Вера, Нюра, Маша, Мура, Лёля, Дуся!

Я заву вас так, як звала ў тыя суровыя гады вайны, калі многія з вас упершыню апранулі белыя халаты. Мы пачалі свой баявы шлях пад Масквой і скончылі яго пад Берлінам... Вы былі тады зусім маладыя і разам з тым мужныя... Над вамі рваліся снарады, падалі бомбы. Ад разрываў у аперацыйнай рабілася цёмна... Але ніхто не адыходзіў ад сталоў, на якіх пад наркозам ляжалі раненыя салдаты.

...Ці памятаеце вы, як мы стаялі ў зямлянках у лесе, паблізу ад вёскі Петухоўка Магілёўскай вобласці? У нас былі воіны з цяжкімі поласцевымі ранами. І калі хірург Гервасій Васільевіч Растоўскі сказаў: «Гэтаму хвораму добра было б увесці ў страўнік сырыя яйкі з малаком і цукрам»... — назаўтра раненька двое з вас пайшлі шукаць вёску, дзе засталіся людзі. І прынеслі некалькі свежых яек...

Не так даўно наведала я тыя мясціны, дзе стаяў наш шпіталь... Успомніла, як прадстаўнікі фронту ўручалі ордэны раненым проста ў пасцелі... Я пакланілася свяшчэнным магілам нашых бесшматных герояў, што спяць вечным сном на беразе Дняпра сярод маладой дубровы. Там цяпер стаіць помнік...

Многіх з іх яна і цяпер пазнала б... Яна памятала іх твары, памятала іх звычкі і жарты. Бо хоць была і вайна, хоць ішоў фронт, а на жарты ў іх заўсёды знаходзіўся час і выпадак. Многіх з іх і паміралі, спрабуючы вось гэтак жа, жартам перахітрыць самую нават смерць... І паміралі мужна, як і належала салдатам...

...З васьмярых на яе пісьмо да франтавых сябровак (медсясцёр з яе шпіталю) у «Медыцынскую газету» адгукнуліся шасцёра... Не адгукнулася Лёля. Не падала голасу і Дуся Зубкова... А ўсе астатнія: Мура, Маша, Нюра, Таня... Яны засыпалі сваю «франтавую маму» пісьмамі. Усе яны ўжо даўно замужам. У кожнай сям'я: муж, дзеці... І ўсё роўна, як і 20 год назад, расказваюць яны сваёй «маме» (хоць была яна ўсяго на тры-чатыры гады старэй за іх) усе свае радасці, усе свае нягоды. Усе яны запрашаюць яе ў госці да сябе...

«Дарагая Ефрасіння Рыгораўна! Каб Вы ведалі, як усхвалявала мяне Ваша пісьмо ў газеце! Прывітаю з Масквы, а мне на рабоце падаюць газету... Гэта ж трэба было б, каб мы Вас адшу-

ТРАВА, СЛОВА...

калі. Дык не. Успомнілі пра ўсіх нас Вы. Усё гэта ад дабраты і цеплыні Вашага сэрца. Як добра было б нам усім сустрэцца! Прывітаўце да мяне ў гасці. У мяне трое дзетак і муж. Дзеці ўжо вялікія. Усе добра вучацца. Муж таксама добры чалавек... Моцна-моцна Вас цалую, як родную маці. Ваша Вера».

І ў Галі Гусевай муж і дзеці, і Маша Баранова замужам. Хваліцца дзецьмі і Таня Рыбкіна...

Ефрасіння Рыгораўна паволі перабірае пісьмы. Па некалькі разоў перачытвае асобныя радкі, усміхаецца і зноў надоўга задумваецца...

У Лондане, куды яна ездзіла на навуковую канферэнцыю медыцынскіх работнікаў (пасля вайны, вярнуўшыся ў Мінск, яна пайшла працаваць у псіханеўралагічны дыспансер), карэспандэнты запыталі ў яе, ці ёсць у яе дзеці, ці вялікія яны... У яе быў сын. Сын яе памёр. І пахаваны ён разам з бацькам у адной магіле.

Маткам, якія пахавалі сваіх дзяцей, не трэба задаваць такіх пытанняў...

* * *

Яшчэ стары Гіпакрат сказаў, што зброяй урача могуць быць тры рэчы: Нож, Трава і Слова. Зброя гэта не састарэла. У вайну, калі смерць стаяла ў кожнага салдата за плячыма, урач павінен быў быць пры поўным узбраенні. І самай актыўнай зброяй быў, мусіць, усё ж Нож...

...Пасля вайны хірург Брэус пачала працаваць у псіханеўралагічным дыспансеры. Чаму? Зноў жа, мусіць, таму, што ўсе самыя цяжкія чалавечыя няшчасці і пакуты вялі пасля вайны сюды, у гэты цесны дыспансер. Ішлі сюды нядаўнія салдаты — і зусім маладыя яшчэ мужчыны і старыя... Ішлі няшчасныя маці, вядучы за рукі сваіх няшчасных дзяцей... Усе яны шукалі тут ратунку, шукалі дапамогі, шукалі ласкавага слова... Цудадзейнага Слова ўрача.

...Старая жанчына сядзіць, унурыўшы галаву ў калені.

— Ах, доктарка, даражэнькая мая!.. Ні на якія хваробы я не хварэла. Бог мілаваў... Хварэла я толькі на вялікую бяду... Двух сыноў і гаспадара, як адправіла ў адзін дзень на вайну, так і не дакалася ніводнага...

Не трэба быць доктарам, каб зразумець, што ні Травой, ні тым больш Нажом дапамагчы тут немагчыма... Тут патрэбна Слова. Нейкае не такое, як усе, што звычайна і ўжо холадна і абыякава гавораць і пра вайну, і пра салдацкія раны, і пра матчыны боль. Слова павінна нарадзіцца ў сэрцы ўрача. І старая

адчувае гэта. Яна паволі ўзнямае галаву. У вачах яе ажывае надзея. Голас яе святлее.

— Дзякуй, мая доктарка. Дай божа табе здароўя за тваё чулае сэрца... За твае добрыя словы...

А гэтыя добрыя словы доктару трэба ўмець знайсці не толькі для такой бяскрыўднай старой.

У псіханеўралагічны дыспансер на прыём да ўрача приходзяць розныя хворыя. І, каб суцешыць, каб утаймаваць кожную хворую душу, урачу трэба мець вельмі многа. Многа вытрымкі, і не толькі вытрымкі. Трэба мець сэрца, здольнае, як свой уласны, адчуць чужы боль, чужую пакуту, чужое гора.

Траўматыкі — вось з кім было цяжка! Яны і праз пяць і праз дзесяць год пасля вайны ўсё яшчэ рваліся на фронт. Рваліся ў бой — да сваіх танкаў, да сваіх самалётаў...

З імі ўмелі абыходзіцца толькі ўрачы-франтавікі. Франтавікоў яны слухалі і паважалі. І лячэнне праходзілі ў іх, як праходзілі некалі сваю салдацкую службу...

Час утаймаваў многа ран. Аднак род чалавечы недасканалы. І ўрачам работы хапае яшчэ на штодня.

...У юнака-студэнта было некалькі спроб уцячы з дому і з горада нават... Зараз жыве, дзе даўдзецца. Есць калі і што даўдзецца таксама. На заняткі не ходзіць. У юнака зласлівасць, дэпрэсія... Гледзячы на яго, сціскаецца сэрца. А «сябры дому» прыцішаным шэптам паведамляюць доктару: бацькі ў Мішы — дэспаты. Так білі хлопчыка! Так білі!.. І не давалі есці. Усю ўвагу толькі на меншую дачушачку, толькі на любенькую...

Доктар, калі за «дабрадзеямі» зачыняюцца дзверы, абурана гаворыць:

— Роднай маці не шкада, а ім, бачыце, шкада!.. Дурное хлапчанё, яму здаецца, што нехта ў яго ёсць бліжэйшы за маці...

І потым доўга і ласкава, як гэта ўмее толькі маці, яна ўгаворвае хворага:

— Не трэба супраціўляцца, Міша... Трэба легчы і палячыцца. Ну, што ж, што піжама... Зусім не абавязкова пала-сату. Можна і іншую папрасіць... Да таго ж і ў санаторыях піжамы носяць, не толькі ў бальніцы.

Як маленькі, Міша доўга капрызіць і не згаджаецца і адмаўляецца... А яна, ні разу нават не ўзвысіўшы голасу, усё даводзіць яму, усё ўгаворвае... І юнак, нарэшце, згаджаецца.

...А потым приходзіць уся ў сінях і слязах маладая жанчына: муж... Усё да ніткі прапівае. А як дадому вернецца... Дзеці ўжо баяцца начаваць дома. І сама

яна. Кажуць жа, што вылечваюцца ад гэтага.

— А ён сам гэтага хоча?

— Каб жа хацеў! Колькі я прасіла!

— Ну тады давайце зробім так...

І Ефрасіння Рыгораўна раіць жанчыне напісаць заяву ў раённае аддзяленне міліцыі і папрасіць аформіць дакументы на прымусовае лячэнне... А астатняе ўжо ўчастковы сам зробіць. Сам прывядзе ў дыспансер... Ад алкаголю лечыць

Е. Р. Брэус.

не толькі «добраахвотнікаў». Лечаць і па прымусу.

Каб жонкі не выплаквалі вачэй! Каб дзеці раслі ў сям'і як дзеці! Каб людзі не баяліся хадзіць па вуліцы!..

Усё гэта вельмі коратка і вельмі не поўна пра сёння.

«Сёння» заслужанага ўрача рэспублікі, галоўнага ўрача Рэспубліканскага псіханеўралагічнага дыспансера Ефрасінні Рыгораўны Брэус.

Я не напісала яшчэ пра адно: якая прыгожая жанчына Ефрасіння Рыгораўна...

А прыгожая вельмі!

Алена ВАСІЛЕВІЧ

У дзень свята маці. «Дзеці твае вучацца для мірнай працы»,— гаворыць прамоўца.

Яўг. РАПАНОВІЧ

СА ШКОЛАЙ у Мінас дэль Фрыё развітваемся доўга. Ні вучні, ні настаўнікі не хочуць, каб мы пайшлі ад іх, і стараюцца затрымаць, як могуць. Яны расказваюць пра школу, пра заняткі, пра сваіх бацькоў, пра горы, падпісваюць паштоўкі, даюць на ўспамін значкі, запіхваюць у кішэні пліткі шакаладу. І ўсё ж як ні добра нам — рускім і кубінцам, — трэба пакідаць харошых людзей.

Мой новы знаёмы — шустры і гаваркі Сергіё, — хоць учора і праседзеў з намі далёка за поўнач, сёння сабраўся адразу.

З гары спускаемся паволі, асцярожна: то прытрымліваемся за дрэвы, то падаём адзін аднаму рукі. Кубінцы гавораць, што нідзе так не патрэбен надзейны таварыш, як у гарах і на балоце. І гэта праўда. Святая праўда жыцця.

Зрэдку спыняемся: мне хочацца запомніць хараство гор. І гонкую кучаравую пальму, якая ад страху, што сядзіць над самай пропасцю, нахілілася да сваёй сястры. І невысокі хмызняк з сотнямі зярнятак кофе.

Скора перад намі паказалася хачіна. На парозе, у дашчэнтэ парванай спадніцы з мешкавіны і трохі цалейшай, некалі белай, кофце, стаіць мулатка. Яна трымае на руках галыша-малога. Чорныя-чорныя валасы яе даўно ўжо, відаць, не бачылі грэбня. Яна босая.

— О, сястрыца мая, Хуліяна! Як маешся? — падбгае да мулаткі мой спадарожнік.

— Добра. Дзякую, — вяла адказвае жанчына і, нібы для прыліку, задае пытанне: — А ты? — На яе высмяглым твары не крапаецца ніводная жылка.

— Ды што я! Як заўсёды — выдатна, — скорагаворкай тараторыць хлопец і бярэ малога. — Ну, Пэпіта, а ў цябе як справы? Усё яшчэ маўчыш? Нічога, брат, гэта не бяда. На ўсё свой час — загаворыш. От, расці толькі скарэй. А пакуль паглядзім, чым багата мая мачыла, —

і пачынае развязаць рэчавы мяшок.

Хлапчанё-галыш ажывае. Яно цягнецца худымі ручанятамі да рэчавога мяшка. На голас Сергіё з хачіны высыпае яшчэ чацвёра бясштонных. Яны акружаюць хлопца, моўчкі прыліпаюць вугалькамі-вачанятамі да яго рук, якія распакоўваюць газетны клунак. І калі з газеты паказваюцца кавалкі белага хлеба, дзетвара імгненна цягнецца да яго.

— Нашто гэта, Сергіё, у цябе ж самога...

— Пакінь, Хуліяна. У нас цяпер хапае...

Чатыры чырвоныя языкі аблізваюць тоўстыя губы, а немаўлёнак Пэпіта ўчэпіста трымае невялікую лустачку, умінае яе папоўніцы і прытопвае ножкамі ад радасці.

— Так я табе і веры дала... — голас мулаткі мякчэе.

Дзеці гэта адразу заўважаюць і апускаюць рукі на трохі счарствелыя скібы.

— Я праўду кажу, Хуліяна. От рускі не дасць зманіць.

— Рускі? Гэта рускі? — ажыўляецца Хуліяна. — А я думала, што настаўнік з Мінас дэль Фрыё...

— Ён і ёсць настаўнік. Толькі з Гаваны. Там рускай мове навучае, — тлумачыць Сергіё і з непадробнай гордасцю дабаўляе: — У школе Максіма Горкага, дзе мая сястра.

— О, то заходзьце, заходзьце ў хачіну. Мой дом — гэта ваш дом, — складае рукі на грудзях і схіляе галаву жанчына. — Сергіё, вядзі яго. Я на хвілінку... Толькі на адну хвілінку...

Кінулася ў куток, дастала клуначкі, стала нешта шукаць. Мы пераступаем цераз парог — дзверы адчыняць не трэба, бо іх зусім няма — і апынаемся ў хачіне. (Фідэль Кастра ў адным выступленні сказаў, што ў краіне 300 тысяч такіх хачін.)

Ніякай печы няма. Нашто яна? Цалюткі год абаграе трапічнае сонца. Есці ж можна

зварыць і на двары. Пасуды, апроч двух-трох гліняных чарапоў, не відаць. Замест ложка казлы-палаці, на якіх з-пад пальмавага лісця вылазіць невядома якога колеру хенеке-навая дзяруга.

За хачінай чырваназём, а ўтапаная зямля-падлога чорная — ад бруду. Звычайна ў гэтым брудзе цэлы муравейнік дзетвары. (У кубінцаў, асабліва ў сялян, вялікія сем'і — па адзінаццаць — чатырнаццаць дзяцей.)

Хуліяна нядоўга адсутнічала. Пакуль я агледзеў багацце сялянскай сям'і, жанчына ўжо стаяла перад намі з двума кубачкамі кавы.

— Прашу вас, выпіце.

Да чарнаты карычнэвы гарачы напітак, у няхітрых гліняных кубачках сваёй работы, апроч натуральнага паху, пахне цукровым трыснягом, паленай глінай, горнай раніцай...

— Дык праўда, што ты рускі? — пытае вышэйшы з бясштонных і разяўляе свой шчарбаты рот.

— Праўда.

— І ты ведаеш, дзе цяпер Іван?

— Які Іван?

— Той, што бананы прыносіў.

— У нас болей месяца жылі рускія геологі, — кажа Хуліяна дрыготкім голасам. — Харошыя людзі... Яны нейкую руду ў гарах шукалі...

Пасля некалькіх мінут маўчання Сергіё падае голас:

— Ну, нам пара. Інакш ад сваіх адстанем.

Мой спадарожнік падымае з зямлі Пэпіту.

— Расці, брат. І гаворыць вучыся. Бо які гэта чалавек — без мовы. Згодзен? Пакуль жа — да сустрэчы. Чакайце мяне. З дому буду ісці — зайду.

— Толькі не прынось ім нічога. Раздурьш... Як я тады з імі спраўлюся?..

— Не бойся, сястра мая, — супакойвае Сергіё.

Спяшаемся: не хочацца, каб нас чакалі.

— Хто гэта жанчына?

— Гэта не проста жанчына, гэта цэлая гісторыя. — І Сергіё расказвае.

Хуліяна з вялікай вёскі, якая знаходзіцца ў кіламетрах двух ад той, дзе жывуць бацькі Сергіё. У сям'і яна была адзінай дачкой. Бацька меў вялікія плантацыі цукровага трыснягу і два цукровыя заводы, быў вядомым чалавекам. Яго голас меў вагу не толькі ў Сант'яга дэ Куба, але і ў Гаване. Тры легкавушкі ў гаражы стаялі: свая, жанчына і даччына... Усяго ў іх было. У Парыж не раз ездзілі... Пасля ўборкі трыснягу пятнаццацігадовая Хуліяна, яна тады вучылася ва ўніверсітэце Гаваны, заявіла бацькам:

— Я выходжу замуж.

— За каго? — пацікавіўся плантатар.

— За Севера.

— Гэта той негр-малпа, які на рабоце ўвесь час глотку дзярэ?

— Ніякі ён не малпа — Севера добры, прыгожы хлопец. Ён не глотку дзярэ, а свае, негрыцянскія, песні пье.

— Знайшла прыгажосць у малпе, — адказаў бацька і папярэдзіў: — Не ўдумаў з ім сустрэцца.

— Я не сустракацца — жыць з ім буду...

— Паглядзім!

Ды глядзець не было на што: на наступны дзень не стала ні Севера, ні Хуліяны. Яны зніклі. На Кубе, асабліва ў правінцыі Арыентэ, чалавеку згубіцца няцяжка: зайшоў у горы — ніхто цябе не знойдзе. І з голаду не памрэш. Севера і Хуліяна асталасяліся недалёка ад Мінас дэль Фрыё, зрабілі хачіну.

Севера ўручную апрацоўваў лапик зямлі ў гарах; збіраў зерне кофе і насіў яго за дваццаць кіламетраў скупшчыку, каб атрымаць некалькі пса на соль; у час уборкі цукровага трыснягу наймаўся ў рабочыя.

Ішоў час. Нарадзіліся Энрыке і Франсіска — двойня. У сям'і дабавілася клопату і

трывог. Севера не кранала тое, што рабілася ў краіне. Хіба да палітыкі чалавеку, калі з галавы не выходзіць думка, чым накарміць жонку, дзяцей, што з'есці самому?

Аднойчы вяртаўся Севера з заробаткаў і спаткаў незнаёмых. З трох аднаго толькі можна было назваць мужчынам. Двое ж — хлапчукі. Боты, зялёная адзежа, якую месцамі выелі сонца і пот, чорная, у беспарадку, барада мужчыны, даўно не стрыжаныя хлапечыя галовы, зброя — для Севера гэта было незвычайна і не зусім зразумела. Калі ж барадач папрасіў правесці іх у Мінас дэль Фрыё, — не адмовіў. Адно спытаў:

— Рысу хоць на дні два дасце?

— Дружа мой, — адказаў барадач, — мы самі яго ў вочы не бачым. Жывём тым, што прырода падарыць.

— То хто ж вы такія?

— Мы рэвалюцыянеры. Разаб'ём дыктатуру Батысты, прагонім зладзеяў з урада, перададзім народу багацце вострава — усе стануць жыць у дастатку. Ідзі з намі...

Доўга Севера не адзваўся. Плёўся па горнай пуцявінцы, абдумваў словы барадача і нарэшце выдыхнуў:

— У мяне жонка і двое дзяцей — няма на каго пакінуць. Дый што вы зробіце Батысту? У яго ж такая армія...

— Разаб'ём армію.

— Галодныя?.. Паглядзім...

— Паглядзім. У нас ёсць мэта і вера, — у цябе ж толькі страх за сягонняшні дзень...

Да самых Мінас дэль Фрыё

ішлі моўчкі. Моўчкі развіталіся. Моўчкі вярнуўся Севера ў сваю хаціну і пра сустрэчу не сказаў Хуліяне ні слова. Навошта лішне трывожыць кабету?

Рэвалюцыя тым часам расла, шырылася, дужэла. У канцы 1958 года яна набралася такой сілы, што стала зразумела: каннае панаванне Батысты.

І сканала.

...Пасля чарговай адлучкі на заробаткі Севера з'явіўся дамоў у зялёнай форме і з пісталетам.

— Што гэта значыць? — здзівілася Хуліяна.

— Я ўступіў у народную міліцыю. Улада цяпер наша — народная. І багацце ўсё, што на востраве, — таксама наша. Пачынаем зямлю дзяліць...

— Ты не свае словы гаворыш... Цябе навучыў нехта...

— І не свае і свае. Я несправядлівасць змалку бачыў...

— А як жа нашы малыя? Яшчэ адно скоры будзе...

— Пра іх шчасце я думаю, таму і стаў мілісіяна.

З таго часу трывога амаль не пакідала сэрца Хуліяны.

Калі нарадзіўся Пэпіта, Севера застаўся дома. Неўзабаве ў гарах з'явіліся савецкія геалагі. Яны прыехалі па просьбе рэвалюцыйнага ўрада, каб памагчы кубінцам разведваць, чым багата іх зямля, выявіць, што яна хавае ў сваіх нетрах.

Ніхто лепей за Севера не ведаў гэтай мясцовасці — і яму даручылі працаваць з савецкімі спецыялістамі.

Колькі радасці прыносілі яны, калі, змораныя, скусаныя маскітамі, паколатыя іголкамі ма-рабу-злюкі, прыходзілі ў хаціну! І асабліва той рыжы — Іван-весьялун. Да яго ліпілі дзеці, як

Мінас дэль Фрыё — цэнтр, дзе рыхтуюць настаўнікаў для пачатковых школ.

маскіты да свежага чалавека, хоць Іван дужа кепска гаварыў па-іспанску. Малыя разумелі яго без слоў.

Аднойчы, калі мужчыны былі ў гарах, падвечар да хаціны падыйшлі двое — у форме мілісіяна, з пісталетамі. Адзін, невысокі, поўны, старанна паголены, з акуратна падстрыжанымі чорнымі вусікамі — характэрнай адзнакай большасці кубінцаў, — працягнуў Хуліяне пісьмо.

— Перадай свайму Севера. Адаказ хай не піша — мы самі прасочым, ці будзе ўсё зроблена, пра што тут гаворыцца. Будзьце здаровы!

Усміхнуўся лагодна пад вусікі і нават злёгка ўшчыкнуў за шчаку малага. Пэпіту гэта не надта спадабалася: ён заплакаў. Кажуць, дзеці беспамылкова вызначаюць, добры чалавек або не. Ці многа тут праўды, — цяжка сказаць.

Як толькі яны пайшлі і Пэпіта перастаў плакаць, Хуліяна звярнула ўвагу, што канверт не заклеены. Яна дастала пісьмо і ўбачыла:

«Хіба ты, кубінец-бядняк, яшчэ не зразумеў, што нашу цудоўную краіну Кастра хоча зрабіць камуністычным сатэлітам? Рускія ў Савецкім Саюзе стварылі спецыяльныя прыёмныя пункты, куды дзетварашкольнікі зносяць дохлых птушак, курэй, трусой, парасят і сабак. Гэта «мяса» адвозяць машынамі на заводы, дзе здыхляціну кансервіруюць. Потым бляшанкі «свіной» і «ялавічнай» тушонкі прысылаюць на Кубу...

Пераходзь да нас, змагароў за сапраўдную свабоду Кубы. А будзеш цягацца з рускімі, — цябе чакае лёс Канрада Бэнітэса. Таго павесілі, табе ж кулі не пашкадуем — прыстрэлім, як сабаку. Вазьміся за розум, пакуль не позна! Даём шэсць дзён тэрміну».

Хуліяна не магла дачакацца рускіх і мужа.

Яны прыйшлі позна. Пакуль геалагі мыліся, жанчына чытала пісьмо. Севера маўчаў. Нарэшце, падняўся, узяў пісьмо і падаўся ў камітэт абароны рэвалюцыі.

На дошвітку зноў адправіўся ў горы.

Прайшло шэсць дзён. Восем... Дванаццаць... Дваццаць... Геалагі кончылі работу ў гэтым раёне і пераехалі ў іншае месца. Севера з імі не паехаў, хоць і вельмі прасілі: далёка ад сям'і.

— Пасля ён стаў працаваць у камітэце абароны рэвалюцыі. Воргі не даравалі: я знайшоў Севера ў перасохлай рачулцы. Ён ляжаў з прастрэленай галавой, у адной бялізне. Пісталета пры ім не было... — закончыў Сепіё.

Да выхаду з гор болей не гаворым. У аўтобус садзімся моўчкі...

Перадаваў савецкім спецыялістам гродзенскага лагоднага «Атэах» частка ідэяў камуністычнай працы Марыя Вікенічэўна Мухамедзі. У лістападзе яна працавала ўжо ў лік 1963 года. Фота В. Валікіна.

ЖАНЧЫНЫ БРАЦКІХ РЭСПУБЛІК

ДАРОГА ШЧАСЦЯ

Прызнацца, я ўзрадавалася, калі мяне папрасілі напісаць пра Соф'ю Туйбаеву. Журналісту заўсёды прыемна сустрэча з цікавым чалавекам.

І вось мы сядзім ва ўтульным пакоі і п'ём з празрыстых піял духмяны зялёны чай. Гаспадыня дома паказвае свой альбом, яе позірк затрымліваецца то на адной, то на другой фатаграфіі. Задуманна гучыць мяккі голас...

...У 1925 годзе ў Бухары адкрылася першая савецкая школа, куды паступіла і некалькі дзяўчынак. У той час гэта была надзвычайная падзея. Сярод школьніц вылучалася асабліва адна прывабная дзяўчынка з вялікімі чорнымі вачыма.

Аднойчы школьнікі паказвалі п'есу мясцовага аўтара «Напад». У гэты час у Бухары гаспаляваў Ташкенцкі тэатр. Народная артыстка Халіма Насырава заўважыла выканаўцу ролі гераіні п'есы Гульджамалы. Яе іграла Соф'я Туйбаева. Пасля спектакля Насырава доўга гутарыла з дзяўчынкай і яе бацькамі. Праз некаторы час пятаццацігадовая Соф'я ўжо выступала на сцэне Ташкенцкага тэатра. Яна выбрала цудоўны і цяжкі шлях прафесіянальнай актрысы.

У 1931 годзе Соф'я прыехала ў Душанбе і назаўсёды звязала сваё жыццё з дзяржаўным Таджыкскім акадэмічным тэатрам драмы імя Лахуці. Першая вялікая роля на сцэне гэтага тэатра — гераіня ў п'есе «Два камуністы». Затым у 1937 годзе Соф'я Туйбаева іграе Луізу ў драме «Каварства і любоў» Шылера. Да актрысы прыходзіць заслужаная слава. Неўзабаве адбываецца знаёмства з Шэкспірам. Соф'я многа і ўпарта працуе. І шчасце зноў ідзе ёй насустрач. Спачатку ёй даручаюць ролю Джульеты, а затым і Дзэдэмоны.

Вялікі драматург памагае таленавітай актрысе стаць сапраўднаму славуці. Пра яе гавораць усе тэатры краіны. Многія газеты і часопісы прысвя-

чаюць Соф'і Туйбаеву свае нарысы.

І калі ў 1941 годзе ў дні першай дэкады таджыкскага мастацтва ў Маскве Джульета Туйбаевай апладзіраваў прыдзірлівы, але пакораны яе талентам сталічны глядач, урад прысвойвае ёй імя заслужанай артысткі рэспублікі.

Праходзіць час, адточваецца майстэрства актрысы. З узростам мяняецца амплуа, новымі гранямі іскрыцца талент. У рэпертуары Туйбаевай усё часцей з'яўляюцца ролі яе сучасніц.

Самыя розныя ролі за сваё доўгае сцэнічнае жыццё выконвала Туйбаева. Артыстка жыла не толькі жыццём сваіх гераіняў. Яна жыла жыццём сваёй Радзімы, свайго народа.

Прышло каханне, з'явілася сям'я, дзеці. Соф'я стала любячай маці, а потым — бабуляй. Шмат часу забірала пастаяннае дэпутацтва. Але ні хатнія клопаты, ні грамадскія справы не маглі засланіць галоўнага ў гэтай жанчыне. А галоўнае належала сцэне. Проста ж так не станеш любімай артысткай у народа. І Соф'я Туйбаева сваёй штодзённай работай апраўдвае ўсенародную павагу. Кожны тэатральны сезон адкрывае актрыса новай ролю.

Глыбока ўзрушвае яна ў трагедыі «Ураган». Яшчэ раз пераконваешся, што сапраўднае мастацтва даходзіць да сэрца ўсіх людзей. Спектакль ідзе на таджыкскай мове, але і тыя, хто зусім не ведае яе, не могуць стрымаць слёзы, калі на сцэне

з'яўляецца маці, калі гучаць яе гарачыя, гнеўныя, поўныя горычы словы аб жорсткасці жыцця, дзе няма месца бедным і абяздоленым.

Зусім іншая, але не менш значная работа Туйбаевай — роля Надзеі Канстанцінаўны Крупскай у п'есе «Тайфун» Гані Абдула і Шамсі Кіямава.

Надзея Канстанцінаўна ў Туйбаевай — гэта чулая сяброўка вялікага правадыра. І разам з тым — валавы рэвалюцыянер, верны і стойкі партыец.

У невялікім нарысе немагчыма нават проста пералічыць мноства ролей, якія сыграны на сцэне за 35 гадоў. Але нельга не сказаць яшчэ пра адзін бок творчасці выдатнай актрысы.

У апошні час на вялікім экране сталі ўсё часцей з'яўляцца фільмы з эмблемай «Таджыкфільм». І амаль у кожным з іх у цітрах значыцца імя Соф'і Туйбаевай. Многія, напэўна, бачылі яе ў кінафільме «Высокая пасада». Яна там строга, крыху стомленая жанчына, вопытны ўрач Махмудава. У кінакамедыі «Я сустрэў дзяўчыну» Соф'я іграе цётку Мехрыниса. У вясёлым і разумным фільме «Сыну пара жаніцца» Туйбаева здымалася ў ролі маці героя.

У мінулым годзе ўся рэспубліка віншавала Соф'ю Туйбаеву з яе слаўным пяцідзесяцігоддзем. Прыходзілі дзеці са школ, ішлі рабочыя з фабрык і заводаў, з калгасаў, прыязджалі і маладыя і старыя. І ўсе гаварылі расчуленай актрысе толькі адно слова: «Дзякуй!»

А адзін дзядуля з Гісарскага раёна, развітваючыся, прыклаў па народнаму звычайу левую руку да сэрца і задуманна сказаў:

— Вялікая, доўгая і цяжкая ў цябе дарога, дачушка. — Падумаў і ўпэўнена дадаў: — Шчаслівая дарога.

А. ФРАНЦ

г. Душанбе.

Народная артыстка рэспублікі Соф'я Туйбаева ў ролі Дзэдэмоны.

ДОБРУШ... У каго з нас не звязаны з гэтым словам своеасаблівыя ўспаміны, нават калі вы ніколі не былі ў гэтым гарадку і добра нават не ведаеце ў якой вобласці ён размешчаны. У дзяцінстве вы бралі ў рукі новенькі сшытак і на апошняй вокладцы чыталі: «г. Добруш». Ваш сын ці дачка пайшлі ў школу, і зноў ледзь не на кожным сшытку, бланкоце вы бачылі ўсё тыя ж словы: «Добруш, Добруш»... Ёсць штосьці светлае і сапраўды добрае нават у самой назве гэтага гарадка, адкуль ідзе да людзей папера.

І каму з нас не хацелася хоць калі-небудзь у жыцці ўбачыць сваімі вачыма, як яна робіцца, папера, на якой мы пішам, як нараджаюцца гэтыя няхітрыя школьныя сшыткі, спадарожнікі нашага дзяцінства і дзяцінства нашых дзяцей... Часцей за ўсё сюды, у Добруш, сапраўды прыязджаюць людзі толькі на экскурсіі. Ходзяць па цэхах, глядзяць, як магутныя жорнавыя машыны перамольваюць у цеста драўляныя цуркі, як цячэ вадкае «цеста» драўніны па шырокіх спецыяльных

У праўдз

транспарцёрах, паволі сцякае, або, як тут гавораць, «выцягваецца вада». І вось ужо вадкае цеста становіцца нечым тонкім, празрыстым, пакуль што яшчэ зусім не падобным на паперу. Потым гэтае «штосьці» коціцца ўжо ў іншую машыну, адціскаецца валікамі, сушыцца — і вось паплыў паток свежай паперы.

...Мне, на жаль, не давялося пабываць у Добрушы ў якасці экскурсанта. Можна было толькі дазволіць сабе прайсціся па велізарнаму камбінату, каб хоць крышку ўявіць характар працы людзей, з якімі праз некалькі хвілін давядзецца пазнаёміцца. Прычынай для знаёмства было пісьмо, дасланае ў рэдакцыю: у адным з цэхаў камбіната здарыўся няшчасны выпадак.

Як гэта было? Цяпер, бадай, кожны рабочы ў цэху можа дакладна, не горш, чым следчы, расказаць... Яна, Насця Лісоўская, стаяла вось тут і раскручвала гільзы ад папярковых рулонаў. Віктар Котаў ехаў на электракары

вось па гэтаму праходу. Тут ляжаў — і цяпер ён гэтак жа ляжыць — стос гатовай прадукцыі... Віктар даў сігнал, потым крыкнуў... Насця за-спяшалася, хацела адско-чыць, але ці то паслізнула-ся, ці аступілася — нага яе трапіла пад электракар з гру-зам. Урачы потым кваліфі-кавалі пералом нагі. І чала-век на некалькі месяцаў вый-шаў са строю.

З чалавекам на рабочым месцы здарылася няшчасце. Незвычайная падзея ўсхваля-вала назаўтра ўвесь камбі-нат. Адміністрацыя, праф-саюз, служба аховы працы, як і належыць, заняліся выс-вятленнем прычын. Хутка было ўстаноўлена і занесена ў пратакол: электракар ака-заўся пашкоджаным, без тар-мазоў. Рабочае месца Насці Лісоўскай загрузшана. Вік-тар Котаў, як выявілася, не меў пасведчання на пра-ва ваджэння ўнутрыцэхавага транспарту. Здаецца, і віна-ватых не так цяжка ўстана-віць, і меры пакарання, а тым больш папярэджання, не так складана прыняць.

Але вось праз некалькі дзён пасля таго, што адбы-

лему за праблемай. І самае дзіўнае, што ўжо зусім не ўкладваецца ні ў якія рамкі: за шумам і спрэчкамі, за корпаннем у асабістых адно-сінах на камбінаце ніхто са-праўды цвяроза не падумаў аб тым, каб ліквідаваць пры-чыны, што выклікалі няшчас-ны выпадак. Па-ранейшаму ж і сёння ездзяць па цэхах ня-спраўныя электракары... Па-ранейшаму загрузшана і тое ж самае рабочае месца, дзе адбылася аварыя, і не-каторыя іншыя...

Пэўна, калі б давялося мне прыехаць сюды сапраўды на экскурсію, а потым пісаць ці расказваць аб сваіх уражан-нях, я пачала б з кабінета дырэктара... Захар Іванавіч Фралоў, паважаны чалавек, ветэран папяровай прамысло-васці, літаральна жыве адной высакароднай ідэяй. Ён га-дамі ўжо «ваюе» ва ўсялякіх часовых і пастаянных трэс-тах, глаўках, упраўленнях за тое, каб пабудаваць у Бела-русі свой цэлюлозны завод. Каб не трэба было завозіць да нас, у «рэспубліку ля-соў», цэлюлозу з поўначы, з Сібіры. І вось ужо, здаецца, ідэя яго хутка будзе ажыц-цэўлена. Праект завода, праў-

напэўна, многім прыходзіць адна і тая ж думка: вось ка-лі б можна было і ў чалаве-чых адносінах выціснуць, як на транспарцёры, усю ліш-нюю, мутную вадку! Якімі б больш цікавымі і больш знач-нымі сталі б самі людзі!

З пункту гледжання нека-торых таварышаў з камбіна-та, у Вярціні Івановай «не-выносны характар». Яна рэз-кая, прамая, нястрыманая. Не размаўляе, прынамсі, з начальнікам цэха, а так і «рэжа» сваім высокім, тон-кім голасам у вочы. Іншы раз прыныпова, іншы — па-дробязях. З кім не жывеш, кажучы, таго не ведаеш...

Але вось прыйшлі, «каб пагаварыць з карэспандэн-там», людзі, з якімі дзень у дзень, гады ў гады працуе побач Вярціні Іванова. Мож-на ад душы пажадаць кож-наму, каб пачуў аб сабе ка-лі-небудзь столькі добрага, колькі было сказана ў яе ад-рас. Яна і прыныповая, і чулая. «Мне дапамагла, калі было цяжка... І мне...» Яна заўсёды з людзьмі, заўсёды хварэе за справу. Калі вы-ціснуць усю тую мутную ва-ду, усё недарэчнае, што на-слаілася ў адносінах паміж начальнікам цэха і Івановай, то толькі сляпы і нядобра-зчылівы чалавек не заўва-жыў бы: Іванова якраз і ёсць той спецыяліст, чала-век такога складу характару, які патрэбен шыйткаваму цэ-ху. Патрэбен справе.

Вось яны ляжаць гарою, сшыткі, якія выпускаюцца тут. Светла-блакітныя і кры-ху цямнейшыя, усё ў той жа блакітнай гаме. А чаму не ружовыя, не сінія, не ярка-жоўтыя? Чаму такая адна-стайнасць, чаму вокладка не радуе вока і руку? «Нават яшчэ да вайны, — гаворыць Іванова, — на вокладках на-шых сшыткаў былі вершы, малюнкi. Хто забараніў ра-біць гэта цяпер? Хіба ў нас тэхнічная база стала горшай? Чаму для першакласніка і для дзесьцікласніка мы даем адзін і той жа сшытак?»

Вось і пачалася тая са-праўдная дзелавая размова, якую так хацелася пачуць. І вядзе яе Вярціні Іванова, вядзе так, як усё, што яна робіць: горача, востра. А на-чальнік цэха толькі прысут-нічае пры гэтай размове ды іншы раз безнадзейна развя-дзе рукамі: што мы, маў-ляў, можам зрабіць? Ёсць «ГОСТ» — ад яго ні на крок не адступіш, ёсць дзярж-план — ён выносіць рашэнні... Мы толькі можам выкон-ваць...

— Мы можам і павінны

даказаць сваё, — зноў гара-чыцца Іванова, зноў «лезе ў спрэчку», на гэты раз вельмі патрэбную і прыныповую...

...У праўды можа быць толькі адзін твар. Два чала-векі ў калектыве не могуць знайсці агульнай мовы... Рас-судзіць іх на фоне асабістых спрэчак, бадай, ніхто не ад-важыцца. На аптэкарскія вагі тут не пакладзеш... Ды і ці варта гэта рабіць? Крытэ-рыем, мярлым характараў можа стаць толькі адно: хто з іх, з дваіх, пачынае «спрэч-ку» ў імя справы... Каму з іх гэтая справа бліжэй да сэрца...

...А зусім нядаўна яшчэ адно пісьмо прыйшло ў рэ-дакцыю з Добруша. Напісана яно дзелавою мовай. Але вар-та ўдумацца ў кожны радок. Ад імя калектыву піша май-стар Іванова.

«...У канцы змены мы зноў сабраліся на нараду. Выра-шылі, што змена будзе зма-гацца за званне калектыву камуністычнай працы. Узялі на сябе абавязальствы...

Але ўсё ж адчуваецца, што гэтага недастаткова, што мы маглі б зрабіць больш, ка-лі б нам дапамагала адмініст-рацыя.

Мы не адважваемся браць абавязальствы аб выканан-ні плана, бо гэта будзе зале-жаць ад забеспячэння выса-каякаснай паперай.

Мы не можам сказаць, што будзем выпускаць прадукцыю «выдатнай якасці», бо самі разумеем, якія павінны быць сшыткі.

Вось тут нам і патрэбна ваша дапамога. Чым раней, тым лепш. Прыезджайце да нас і запрасіце карэспандэн-таў з газет, а яшчэ ўсіх тых дзядзькоў і цётак, якія заці-каўлены ў выпуску добрых вучнёўскіх сшыткаў. Каб не пакутавалі маленькія грама-дзяне з-за нашых сшыткаў. Каб не размазвалі слёзы з-за кляксаў ад дрэннай паперы малышы-першакласнікі, вы-конваючы хатнія заданні, а іх мамы і настаўніцы, каб не пісалі нам гнеўных пісьмаў...

Кожны дзень з варот Доб-рушкага камбіната вывозяць машыны рулоны паперы, сто-сы сшыткаў. Едуць будучыя газеты, часопісы, падручнікі, канспекты, рукапісы... Свет-лая і добрая ў цябе слава, «папяровы» гарадок Добруш. І людзі на камбінаце дара-жаць ёю. Бачыце, зноў усту-пае ў бойку за чэсць бела-рускага сшытка ўвесь калек-тыў цэха. А «бойка» вельмі патрэбная!

Алена УЛАДЗІМІРАВА

Твар адзін

лося ў сшыткавым цэху, у рэдакцыі раскрылі канверт з паштовым штэмпелем «Доб-руш». Рабочыя той змены, дзе здарылася аварыя, прасі-лі тэрмінова «прыслаць карэспандэнта». Справа ў тым, што ў выніку ўсіх «разбо-раў» у няшчасным выпадку з Насцяй Лісоўскай абвіна-вацілі толькі майстра Вярці-нію Іванову. І хоць спяганне не, ускладненае на яе, само па сабе не такое грознае, хутчэй за ўсё яно ўмоўнае, але 47 чалавек, амаль што ўсе рабочыя змены, не пага-дзіліся з ім. І сталі на аба-рону свайго майстра. Чаму вінавата толькі яна, а дзе былі ўсе іншыя, у тым ліку і начальнік цэха?

Кіпелі страсці, гарэў сыр-бор на Добрушскім папяро-вым камбінаце. Камісія за камісіяй, нарада за нарадай. Хто яго ведае, чаму іншы раз так здараецца, што там, дзе нават малое дзіця здоле-ла б разабрацца «ў сітуа-цыі», разумныя дарослыя лю-дзі ўскладняюць, заблытва-юць яе і, самі таго, мусіць, не жадаючы, ствараюць праб-

да, ужо трэці за апошні час, гатовы і... «толькі б дажыць да таго дня, толькі б не ат-рымаць ад усіх гэтых непры-емнасцей інфаркт»... А не-прыемнасці пачынаюцца зноў жа, на погляд дырэктара, праз Іванову... Вось цяпер пішуць, скардзяцца, прыхо-дзіцца адрываць час на раз-бор усіх гэтых дробязных спраў.

«Дробязныя» справы... Ка-лі паслухаеш перапалку па-між начальнікам сшыткава-га цэха Васілём Барабанавым і майстрам гэтага ж цэха Вярцініяй Івановай, то са-праўды многія рэчы здаюцца дробязнымі, нікчэмнымі. Ро-біцца шкада і часу, і саміх людзей, і іх энергіі, і розу-му, накіраваных на мышы-ную мітусню. «Вы сказалі...», «А вы сказалі...» Кожнае лы-ка ў радок, кожны вольны ці міжвольны пралік узво-дзіцца на высокую ступень. Нядобра пабліскаюць вочы і ў аднаго і ў другога, зда-ецца, сустрэліся непрыміры-мыя ворагі.

Глядзяць на іх у такія хвіліны людзі, слухаюць, і,

ТАК ЗДАРЫЛАСЯ

«... Только б знать мне, что ты в жизни счастлива!»

М. ИСАКОВСКИЙ

...Старэйшая сястра, мая адзіная блізкая сваячка, што ўцалела з вайны, называла яе Антанінай Андрэеўнай. А мне, адпускніку-сержанту, здавалася гэта і дзіўным і смешным. Была Тоня маленькая і тоненькая — ну, ладінка вясенняя. Памятаю, жартуючы, я спытаў сястру, калі тая пазнаёміла нас у дзень майго прыезду:

— Тонькай яе можна называць?

— Што ты, Алёша! — спалохалася сястра. — Антаніна Андрэеўна — настаўніца, мая калега. Што ты!.. Яшчэ вучні пачуюць...

У школе якраз ішлі экзамены, і сястра цэлы дзень не паказвалася дома. Толькі адвячоркам яна вярнулася разам з Тоняй. Стомленая, быццам за плячыма ў іх застаўся дваццацікіламетровы марш-бросок, яны неахвотна расказвалі, як хваліліся за сваіх першых выпускнікоў, як «плавалі» на экзаменах Тоніны вучні. Мне было шкада Тоню. І калі яна сабра-

Васіль ПРАСКУРАЎ

Апавяданне

лася ісці на сваю кватэру, я папрасіў дазволу праводзіць яе.

— Навошта? Мне недалёка, — больш здзівілася, чым не дазволіла яна і акінула мяне нейкім дзіўным позіркам, ласкавым і разам з тым як бы разгубленым, сумным; толькі тады я заўважыў, што вочы ў яе — азёры блакітныя, хоць купайся ў іх.

Пэўна, спрадвеку такая яна, маладосць, — няўрымслівая, уражлівая. Неспадзеўкі заляціць у сэрца іскрынка дзявочага позірку і — бяда, калі не пагасне адразу: завірыць, забушуе там яркім полымем. Тады — бывай, сон, супакой... Як пазней я даведаўся, не спала ў тую ноч і Тоня.

Увесь наступны тыдзень здаўся адным кароткім летнім вечарам. Ах, гэтыя летнія вечары! Яшчэ начлежным кастром свеціцца край неба на захадзе, а ўжо ружавее ўсход. Ноч так і не ўпраўляецца запаліць над зямлёю ўсе зоркі.

Каля Тонінай кватэры, як на грэх, — няма лаўкі, дзе б можна было прысесці ды пасядзець. І мы ўвесь час стаім. Світае. Наўкола пахне агурэчнікам, кропам і кменам, і ад гэтага землянога, з маленства памятнага водару пачынае лёгка круціцца галава і сам ты непрыкметна хмялееш. Тоня туліцца да маіх грудзей, і мне боязна зварухнуцца, каб не патрывожыць яе, такую маленькую: нават у туфліках на высокіх абцасіках яна трошкі вышэй майго падбародка, а сёння ў яе на нагах лёгенькія тапачкі — зусім маленькая. Недзе за пасёлкам назойлівыя кнігаўкі зноў дапякаюць кагосьці адным і тым жа пытаннем: «Чые вы?.. Чые вы?»

— Твае... твае... — ціха шэпча Тоня і тут жа ўздыхае: — Паеду я сёння, Алёша. І не прасі — не застануся больш. Ты-дзень, як скончыліся экзамены, тата з мамай чакаюць не дачакаюцца, а я... а ты не пускаеш.

Я зноў прашу яе застацца. Хоць на пару дзянькоў. І зноў яна згаджаецца. Якое шчасце! Яшчэ цэлых два дні мы будзем разам. Будзем хадзіць ля ракі і збіраць Тоніны любімыя кветкі — браткі,

будзем і многа гаварыць і доўга маўчаць, бо ўсё ўжо сказана—і не сказана, перагаворана—і не перагаворана. Адносіны нашы як быццам высветлены: яна будзе чакаць мяне. Цяпер засталася самае горшае—развітацца. Як бы там ні гаварылі, што ў разлуцы сапраўднае, вялікае каханне яшчэ больш разгараецца, а ўсё ж такі боязна за яе, за разлуку. Ды і хто ведае, калі мне зноў давядзецца прыехаць сюды—за многія ж тысячы кіламетраў паеду. Вайсковая служба, яна не прызнае падзелу: усяго цябе патрабуе. А што можа стацца за гэты час з Тоняй?

Так думаю я. Магчыма, аб гэтым жа думае і Тоня.

— Алёша,—узнімае яна галаву,—ведаеш што, давай паедзем да нас у вёску. Вось так, проста—сядзем і паедзем. Тата будзе вельмі рады. Ён добры ў нас, і ты спадабаешся яму. Паедзем?

За пасёлкам даўно супакоіліся кнігаўкі, і наўкола цяпер такая цішыня—аж звяніць у вушшу. Што ж ты маўчыш, сержант? Зноў заспяшаўся ў кішэню па папярсы? Яна ж чакае твайго адказу. Не два, а яшчэ цэлых дзесяць дзён вы будзеце разам! А мо пасаромеешся садзіцца за чужы стол? Дык здаўна ж вядома, што салдату трэба: солі драбчак ды хлеба кусочак.

— Добра, паедзем. Адзначуся ў ваенкома і паедзем.

...Гэта быў трэці паўстанак ад Магілёва. Невялічкі, амаль бязлюдны. Яшчэ з вагона я заўважыў дзве постаці. Здага-

даўся: Тоніны бацькі. І мне раптам зрабілася так душна, быццам я апрануты трапіў у лазню. Тоня выпырхнула з вагона і адразу ж павісла на шыі ў такой жа маленькай, як і сама, жанчыны-маці. Да мяне борздзенька падышоў шчупленькі дзядок, зняў саламяны капялюш, прывітаўся:

— Добры дзень, Ляксеі,—і падаў руку.—Малайчына, што прыехаў.

Да Ходава—так называлася іхняя вёска—пайшлі нацянькі, вузенькай сцежкай: мы з бацькам—ззаду, Тоня і маці—наперадзе. Вечарэла. Над сцежкай увесь час калыхаліся слупы камароў—«таўклі мак». Бацька тлумачыў, што гэта на добрае надвор'е. Гаварыў ён гучна, як звычайна гавораць людзі, якія самі трохі недачуваюць. А вось маці—тая ўсю дарогу або маўчала, або перашэптвалася з Тоняй. Я здагадаўся, што гаварылі яны пра мяне. Было, вядома, ніякавата і думалася немаведама што.

— Ты, Ляксеі, не...—хацеў нешта сказаць стары, запрашаючы мяне дома за стол, а потым азірнуўся на жонку і кашлянуў у кулак:—Адным словам, будзь як дома.

Праўду кажуць, што на новым месцы нават з дарогі не спіцца. Амаль усю першую ноч я не зводзіў вачэй у святліцы, дзе Тоня паслала мне на канапе. На досвітку мо на паўгадзіны задрамаў і зноў прачнуўся. Але сон кароткі—самы салодкі. Дзённую стому як рукой зняло, нібыта і сапраўды выпайся на поўнае вока. Хуценька апрануўся і выйшаў на ганак. Бацька ўжо не спаў: ён корпаўся за садам каля акучніка,—відаць, збіраўся ў другі раз акучваць бульбу, і я пайшоў да яго.

— Дазвольце я паспрабую,—папрасіў старога, калі той запрог каня.

— А ці здолееш?

— Думаю, што здолею.

Прыбегла Тоня—маці ўспарола—і напасілася павадзіць мяне каня на павадзе. Бацька хвілін колькі ўважліва назіраў за нашай работай, а потым, задаволены, зноў-такі борздзенька, трушком падаўся ў хату.

Сонца высока ўзнялося над садам, калі мы выпраглі каня. Каля ганка чамусьці пачалі збірацца вясковыя, многа—чалавек з пятнаццаць. «Цёткі, дзядзькі»,—падумаў я і, аказваецца, не памыліўся. Яны віталіся з Тоняй па-свойску, шчыра, абдымалі і чалавалі яе. Мяне ж аглядалі з усіх бакоў так старанна і бесцырымонна, як гэта некалі рабілі цыганы, калі мянялі ці куплялі каня. Адна з Тоніных цётак не паверыла сваёй пляменніцы, што тая прывезла з сабой не мужа, а толькі знаёмага.

— Скажы мне, Алёшка,—пыталася яна ў мяне,—гэта такая праўда, як салдат з сякеры кашу варыў?

— Гэта праўда,—адказваў я і лез у кішэню па папярсы.

— А бацюхна-свет!—пляскала цётка ў далоні.—А што ж людзі скажуць?

Твар у дзяўчыны румянiўся, як перазімаўшая пад снегам журавінка, Тоня рабіла выгляд, быццам злуецца,—а можа і сапраўды злавалася. І дапытлівая цётка адступалася і ад мяне, і ад пляменніцы.

І так было штодня. Варта было нам паказацца на вуліцы, пайсці на рэчку ці ў лес па грыбы, як усюды трапляліся знаёмыя—у асноўным жанкі, віншавалі з «законным бракам» і па звычайу лезлі

чалавацца. Бедная Тоня! Яна змарнела за гэтыя дні.

Неяк уранні я заўважыў, што ў мяне дарэшты выйшлі папярсы. Тоня якраз была занятая—яна завіхалася ў сенцах ля керагаза,—і ў сельмаг прыйшлося адправіцца аднаму. Нават у такі ранні час там было поўна людзей. Весела гаманіла моладзь, стрымана пасмейваліся пажылыя мужчыны.

— А я што кажу!—трашчаў ля прылаўка бойкі жаночы галасок.—Памянеце мае слова: шалы да добрага не даводзяць.

— Правільна, Зося, як у сук уляпіла,—адгукнуўся з другога боку мужчынскі бас.—Лушка Ахрэмава пасля вайны старшыню прывозіла. І што з гэтага атрымалася? Так, відаць, і застанецца дзеўкай векаваць...

Нехта з жанчын па-змоўніцку, наўмысна кашлянуў—«Э-э-э!»—і ўсе азірнуліся, гасцінна расступіліся і змоўклі, быццам па камандзе. Прадавец, увішны і рабы, як зязюліна яйка, сам запрасіў мяне да прылаўка, вельмі ўважліва выслухаў. Падаючы папярсы і рэшту, ён нахіліўся да майго вуха:

— Так сказаць, вам, пэўна, спатрэбіцца?—і паказаў з-пад прылаўка дзве цёмныя бутэлькі шампанскага.—Для вас, так сказаць, спецыяльна пакінуў...

Выходзячы з сельмага, за брамкай я заўважыў Тоню. У руках яна трымала новыя ядлоўцавы кошык.

— Пачакай мяне тут, Алёша. Мама папрасіла сёе-тое купіць.

Я чуў, як зноў весела загаманілі ў магазіне, як аднеквалася Тоня, як дамагаліся ад яе—«прызнацца»... Бедная Тоня! Яна выйшла, як з парыльні. І мы доўга ішлі моўчкі, апусціўшы галовы долу. І раптам:

— Тоня!.. Тоня!..

Рослая дзяўчына бразнула пад ногі каржакаватаму хлопцу вялікі чамадан і кінулася насустрач.

— А я гляджу і не пазнаю—ты ці не ты,—засакатала дзяўчына.—Гэта ж столькі часу не бачыліся! Пасля школы так і не стрэліся ні разу. А ты, няўрокам кажучы, падрасла... Адкуль я, пытаешся? У госці едзем. Пазнаёмся, гэта мой муж—Алёша.

На гэты раз Тоня загадзя чырванее і паказвае на мяне:

— Знаёмся, Зіна,—гэта... таксама Алёша, толькі...

Яна не скончыла, бо Зіна зноў кінулася да яе на шыю:

— Тонечка, мілая, віншую! Чаму ж ты ні слова раней? Глядзі, як ты ўгадала? Памятаеш наш выпускны вечар, нашу «сямейку»? Ось жа дурніцы былі! Ты гаварыла тады, што муж у цябе абавязкова будзе высокі, стройны і бландзін. Угадала, Тонечка, мілая!..

Нарэшце ўсё высвятляецца.

І мы зноў ідзем моўчкі, апусціўшы галовы долу.

А ўвечары таго дня сержант—дарма што вайсковец—не вытрываў:

— Тоня, я не магу больш так...

У той дзень у доме неяк раней звычайнага павячэралі. Старыя засветла паслаліся і пайшлі спачываць, а мы яшчэ доўга шапталіся ў святліцы. Гэта было ў суботу, а назаўтра—у нядзелю—мы дамовіліся ісці ў сельсавет запісвацца.

— Я... згодна,—ціха прашаптала Тоня і, як ніколі раней, даверліва і пакорна прытулілася да мяне.

Мінскія гадзіннікі

Вы хочаце мець прыгожы гадзіннік! Абавязкова паглядзіце ўсё, што прапануе пакупнікам Мінскі гадзіннікавы завод. Яго марка добра вядома не толькі ў Беларусі, не толькі ў нашай краіне, але і ў многіх краінах свету. Гэта і зразумела. Жаночы гадзіннік «Луч» такі прыгожы і мініяцюрны, што не можа не спадабацца жанчынам, яго размер — манета капейкі. Захапляе не толькі знешні выгляд гадзінніка мінскай вытворчасці, а і дакладнасць ходу механізма.

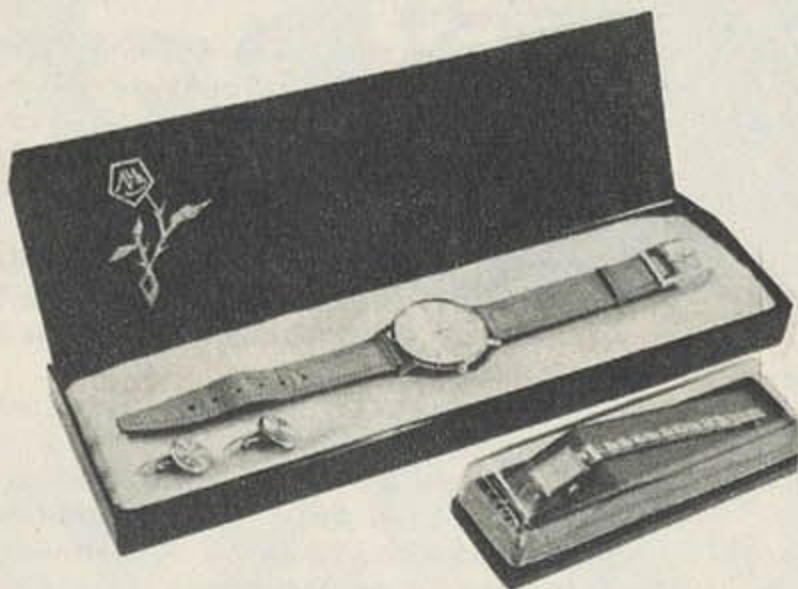
Калі вы хочаце зрабіць камуніст-небудзь прыемны падарунак — купіце гадзіннік Мінскага завода.

На здымках: агульны выгляд зборачнага цэха Мінскага гадзіннікавага завода.

Майстар брыгады камуністичнай працы А. І. Парэчына назірае за работай маладых зборшчыц Людмілы Смірновай і Ніны Філіпавай.

А гэта сюрпрызныя каробкі з мужчынскімі і жаночымі гадзіннікамі «Луч».

Фота У. Лупейкі.

Усю ноч мы і прасядзелі б на канапе, бы тыя галубкі, калі б за сцяной — далёка за поўнач — не пачала непакоіцца маці: яна не спала.

Падхапіўся я на досвітку пад нечым пільным позіркам. Нада мной стаяла ўзрушаная і бледная, як палатно, Тоня.

— Алёша, тэлеграма, — прашапталі яе дрыжачыя вусны.

Ваенком тэлеграфавалі, што камандзір загадаў мне тэрмінова з'явіцца ў часць.

Праводзілі ўсе трое: бацька нёс мой падазрона важкі рэчавы мяшок, маці і Тоня ішлі поруч. На ростані старыя спыніліся, каб развітацца, — далей, да паўстанка, павінна была праводзіць Тоня. Неяк раптам, знячэўку я азірнуўся на вёску і міжволі сумеўся: з агародаў,

з-за платоў цікавалі дзесяткі вачэй. Бацька, як і пры сустрэчы, зняў свой саламяны капялюш. Мы пацалаваліся. На развітанне ён моцна паціснуў маю руку і сказаў:

— Мы з табой, Ляксеі, — мужчыны і павінны ўсё разумець без слоў. Мужчыне многае дадзена і за многае ён у адказе.

У дарозе тады, ды і не адзін раз пасля, часта ўспаміналася мне гэтая ціхая ростань і тыя словы Тонінага бацькі. І ўсякі раз думалася, што ў той далёкі нядзельны дзень я «ўсё разумеў без слоў»...

З таго часу мінула амаль пятнаццаць год. Але толькі цяпер, калі ўжо свая дачка — Тонечка таксама! — часам за-

лішне ўпадабае матчына люстэрка ці іншыя там жаночыя прылады, прызнаюся сабе самому: нічога я тады не разумеў... І ўяўляецца мне, як у Ходава — адна ці з сям'ёй — улетку і цяпер зноў прыязджае Тоня. І ў сельмазе ў гэты час чуецца той жа — а калі і не той, дык ці ў гэтым сутнасць — жаночы голас: «А я што казалі!» І тая ж Зіна — а калі не яна, дык іншая школьная сяброўка — скажа: «Не ўгадала ты Тонечка». Бо муж у Тоні, расказвалі мне, чарнявы, невысокі чалавек... І будучы ўспамінаць і будучы... Нікому ў галаву не прыйдзе, што на свеце тым часам — самі па сабе — жывуць у згодзе дзве сям'і...

Трэба ж было ёй тады запрасіць, а мне — згадзіцца на тую паездку.

ЗНОЎ КАЛГАСЕ

Хто першы прынёс гэтую вестку на ферму, невядома. Але ў той дзень тут толькі і размоў было, што пра новага спецыяліста.

— Кажуць, зусім маладая.

— А калі маладая, дык спадзяешся, не ўсыпле табе, што на работу пазнішся, — папракнуў падвозчык кармоў адну з даярак.

— Дастанецца і табе, — парывавала жанчына. — Хіба ж тут будзе па 20 кілаграмаў на карову? Паленаваўся трава больш накасіць, — упікнула яна падвозчыка.

Тым часам новы заатэхнік гутарыла са старшынёй.

— Справы на фермах нішто сабе. І мяса і малако ёсць для дзяржавы. Ды заўтра самі пабачыце, а пакуль адпачывайце, — сказаў старшыня.

Але перш чым пайсці на кватэру, Марыя вырашыла заглянуць на ферму, якая размешчана непадалёку ад канцелярыі. Мясціны тутэйшыя ёй знаёмыя. Не раз прыязджала сюды пераймаць перадавыя метады працы, ведала некаторых даярак. Ды і яе, мабыць, памятаюць: адсюль ў Сарачы, таксама за вопытам, наведваліся жывёлаводы.

...Ішло вячэрняе даенне. Прыемны пах сырадою напаўняў паветра. Знаёма ўсё гэта Марыі. Пяць гадоў назад і яна вось так даіла кароў, хвалявалася, перажывала няўдачы, даражыла кожнай кропелькай малака. Потым паехала вучыцца ў Горацкую сельскагаспадарчую акадэмію. А цяпер зноў ідзе на ферму, узброеная глыбокімі ведамі, ідзе, каб дапамагчы даяркам, парайць, падказаць, навучыць, як лепш рабіць, як больш атрымаць малака.

Яркім электрычным святлом заліты кароўнік. Дзынкаюць струменьчыкі малака. Адна за адной падыходзяць да ўчотчыка даяркі.

На Марыю ніхто не звяртае ўвагі.

— Стой! — чуе яна крык у другім канцы памяшкання.

Падыходзіць бліжэй і бачыць, як узлаваная жанчына збіраецца ўжо ўдарыць карову кулаком.

— Навошта вы так, — кажа Марыя. — Ласкай трэба.

— Можна яшчэ ўпрошваць яе буду? — са злосцю кінула даярка.

Марыя скінула плашч, узяла з рук жанчыны вядро, прысела і выдаіла карову да апошняй кроплі.

Жанчына сумелася, пачырванела. Пасля ціха спытала:

— А ты, часам, не заатэхнік будзеш?

— Заатэхнік, — адказала Шаплыка.

— Вось яно што. А то казалі: з горада прыехала, кароў жывых не бачыла. Падумаць толькі, што нагавораць...

Закончана даенне. Даяркі сабраліся разам. Завязалася размова.

— Чакай, чакай, дзеўка, — углядаючыся ў твар заатэхніка, сказала Ольга Серада. — Ты ж даяркай у «Чырвонай змене» працавала.

— І я цябе ведаю, — уставіла слова Анастасія Міхаленя. — Памятаеш, як мы ў Сарачы прыязджалі і ты расказвала пра свой вопыт работы?

Усё памятае Марыя. І калі б пасля заканчэння акадэміі яна паехала не ў калгас імя БВА, а ў іншую арцель, там таксама магла б адбыцца такая размова.

У той вечар доўга яшчэ размаўлялі жывёлаводы са сваім новым заатэхнікам. А ідучы дадому, гаварылі: «Добра, што яе нам прыслалі. Ведае дзяўчына справу».

Калі Марыя Шаплыка згадзілася працаваць у калгасе імя БВА, яна ведала, што гэта перадавая гаспадарка, што жывёлагадоўля тут развіваецца паспяхова. Аднак у першыя ж дні пераканалася, што і ў перадавой гаспадарцы на фермах не ўсё ідзе так, як трэба. Затрымлівалася падвозка зялёнай падкормкі, на рацыёны не надта звярталі ўвагу. Каровам павінны адпускацца і канцэнтраты, і караняплоды, і бульба. Але кармоў гэтых не было.

— Як жа так? — спытала Марыя ў старшыні.

— На тое вы і заатэхнік, каб разабрацца ва ўсім, — адказаў ён.

Назаўтра Марыя разабралася. На складзе былі канцэнтраты, у буртах ляжала бульба. Толькі загадчык фермы

на некалькі дзён некуды паехаў, а падвозчыкі «забыліся» даставіць кармы.

На нарыхтоўчы пункт адправілі групу маладняку. Пасля здачы паглядзела заатэхнік у квітанцыі і дзіву далася: палавіна жывёлы ніжэй сярэдняй укормленасці.

«Чаму так атрымліваецца? — думала яна. — Навокал багатыя выпасы, а жывёла худая».

Аказалася, што нагул маладняку не арганізаваны. Жывёла пасвілася бясцёмна. Давялося перабудаваць работу. Ва ўрочышчах «Узгарэлае» і «Хварашчова» абсталілі адкормачныя пункты, адвялі лепшыя выпасы, выкарысталі дадатковую падкормку. І справы адразу паляпшыліся.

На пасадзе старшага заатэхніка ў калгасе імя БВА Марыя Шаплыка працуе два гады. Але і за гэты час яна многа зрабіла, каб узняць жывёлагадоўлю, каб згуртаваць дружны калектыў. Яна першая ў раёне арганізавала на калгаснай ферме школу камуністычнай працы, стварыла заатэхнічныя курсы.

Многа работы ў маладога спецыяліста. На фермах калі 3 тысяч галоў буйной рагатай жывёлы, сотні свіней, птушка. 9 жывёлагадоўчых ферм абслугоўвае больш 200 чалавек. Усюды трэба пабываць, усё паглядзець. Там — парайць, там — падказаць, навучыць людзей. Але ў Марыі хапае энергіі і запалу. Дзяўчына актыўна ўдзельнічае і ў грамадскім жыцці вёскі: яна і прапагандыст, і ўдзельніца мастацкай самадзейнасці. А нядаўна камуністы калгаса аказалі Марыі Васільеўне Шаплыка высокае давер'е: выбралі сакратаром партыйнай арганізацыі, дарэчы, самай вялікай у раёне.

Часта сустракаюцца старшыня калгаса «Чырвоная змена» К. І. Шаплыка і старшыня калгаса імя БВА М. М. Катовіч.

— Як працуе наша Марыя? — пытаецца Кузьма Іванавіч.

— Дзяўчына старанная, выдатна працуе, — адказвае Мікалай Мікалаевіч.

Так можа сказаць пра Марыю кожны калгаснік сельгасарцелі імя БВА.

А гэта лепшая пахвала для маладога спецыяліста.

В. БЫЧОК

г. п. Любань.

Саўгас «1 Мая» Баранавіцкага раёна спецыялізуецца на птушкагадоўлі. Тут ёсць механізаваны цэх для прыгатавання кармоў, інкубатар, будуюцца новыя механізаваныя птушнікі. На здымку: старшы аператар Еўданія Смірнова (справа) і аператар Людміла Саіч.

Фота В. Германа.

Кадр з кінафільма «Вялікі балет».

З цікавасцю прагледзяць глядачы новую мастацкую кінааповесць «Дзяржаўны злачынца», створаную рэжысёрам Мікалаем Разанцавым на кінастудыі «Ленфільм» па сцэнарыю Аляксандра Галіча.

Ідзе працэс над ваенным злачынцам Бергам. Сведка Сямёнава, расказваючы пра злачынствы гітлераўцаў на часова акупіраванай савецкай тэрыторыі, называе імя падручнага Берга Залаціцкага.

Сотні людзей былі замучаны гэтым зверам. Каб замесці сляды сваіх злачынстваў, ён знішчаў нават дзяцей. Апошні раз Сямёнава бачыла Залаціцкага ў 1944 годзе ў Марыінску. Ён ляжаў у бальніцы, і Сямёнава яго апазнала. Але нашы часці так імкліва ўвайшлі ў горад, што ў час бамбжкі Залаціцкаму ўдалося ўцячы.

Аб пошуках савецкімі чэкістамі гэтага небяспечнага дзяржаўнага злачынца, які шмат гадоў жыў пад чужым імем, і расказвае фільм. У кар-

ціне заняты папулярныя кінаакцёры Аляксандр Дзям'яненка, Сяргей Лук'янаў, Павел Кадачнікаў, Клара Лучко, Алег Жакаў і іншыя.

...Італьянская часць пад камандаваннем Сермонці стаіць у шахцёрскім пасёлку, у раёне, дзе дзейнічаюць партызаны. Да Сермонці з'яўляецца партызан — вэтэран вайны ў Іспаніі, які гаворыць па-

іспанску. Ён просіць паслаць урача палка ў партызанскі лагер, каб зрабіць аперацыю (ампутацыю нагі) камандзіру атрада, прапануючы сябе заложнікам, якога павінны расстраляць, калі ўрач не вернецца. Палкавы ўрач згаджаецца ісці, ён накіроўваецца ў дарогу ў суправаджэнні партызан, а «заложнік» неўзабаве выклікае прыхільнасць да сябе італья-

Кадр з кінафільма «Дзяржаўны злачынца».

„ПЕРАЛЁТНЫЯ“ ТАТЫ

Алег — чалавек самастойны. Нядаўна яму споўнілася чатыры і мама сказала, пацалаваўшы Алега ў макушку: «Ты ў мяне хутка будзеш зусім вялікі». Алег выцер макушку далонню і незадаволена сказаў: «Я ўжо вялікі».

Жыве Алег у дзіцячым садзіку. Толькі ў суботу вечарам мама забірае яго да сябе. Алегу падабаецца ў мамы. Дрэнна толькі, што тут нельга гучна размаўляць, дурэць і бегаць. Гэта таму, што мама жыве ў інтэрнаце. У пакоі побач з маміным ложкам стаяць яшчэ два. На іх спяць сярдзітыя дзеці. Калі Алег будзе ім перашкаджаць, то яны паскардзяцца каменданту і тады маму могуць выселіць з інтэрната. Бо дзеці там знаходзіцца не дазваляецца.

Алег, калі жыве ў мамы, сядзіць заўсёды на ложку ціхенька, нібы тое мышанятка. І слухае, аб чым размаўляюць дзеці. Яму вельмі цікава. Не падабаецца толькі, калі дзеці пачынаюць задаваць розныя пытанні і чамусьці вельмі смяюцца з яго адказу. Што такога смешнага ён гаворыць? Неяк запыталіся, дзе ягоны тата, а Алег адказаў: «Яшчэ не знайшоўся». Што тут смешнага? А дзеці смяліся...

Алег ведае — мама даўно ўжо шукае тату, які недзе згубіўся. Ён упэўнены, што ўсе тыя таты, якія прыходзяць у дзіцячы садзік па сваіх дзяцей, знайшліся своєчасова, а вось ягоны тата не знаходзіцца. Раней Алег дапамагаў маме «шукаць» тату: спадабаецца яму чалавек у аўтобусе ці проста на вуліцы, у Алега гатова пытанне: «А ты не мой тата?» Але

мама забараніла так рабіць. Яна сказала, што тату знойдзе міліцыя. Але, відаць, і міліцыя не можа знайсці, бо мама часам плача ноччу. А нядаўна прынесла нейкую паперку, кінула на стол, а потым была ўвесь вечар сярдзітая. А калі Алег лёг спаць, то чуў, як мама гаварыла адной дзецям: «Не знайшлі. Зноў некуды з'ехаў». Гэта пра тату...

Калі б Алегу казалі, што тата знарок ад яго хаваецца, ён вельмі здзівіўся б. У Алегавым уяўленні тата — гэта нешта прыгожае, моцнае, дужае. З ім звязаны ўсе дзіцячыя мары: аб трохколавым веласіпедзе, аб прагулцы з татам «за ручку», аб марожаным «колькі хочаш». Расчараванне, якое прыйдзеца Алегу перажыць, калі ён пачуе праўду аб сваім бацьку, яшчэ далёка.

А пакуль што Алег шукае тату. Шукае Георгія Шолтышава, былога рабочага Мінскага аўтамабільнага завода. На Георгія даўно ўжо заведзены выканаўчы ліст, згодна з якім ён павінен выконваць свае бацькоўскія абавязкі. Але ў тым вось і справа, што Шолтышаву гэтыя абавязкі не да спадобы прыйшліся з таго самага дня, як нарадзіўся Алег. Вось і «лётае» чалавек па гарадах, хаваецца, мяняе работу па некалькі разоў у месяц, толькі, каб не паслаць якую дзесятку роднаму сыну на чаравікі.

Валянціна Гурыновіч — Алегава маці — сама гадуе сына, на сваю сціплую зарплату швачкі купляе яму цацкі, вопратку, зрэдку — ласункі. Дзіця ёсць дзіця. Ён і цукерку ў мамы папросіць, і пра марожанае на вуліцы ўспомніць. Не з лёгкім сэрцам пры-

ходзіцца Валянціне адмаўляць часам сыну ў яго няхітрых жаданнях.

Але чаму? Хіба нашы законы не аднолькава патрабавальныя і да бацькі і да маці ў адносінах выхавання дзяцей? Слоў няма, у жыцці здараецца ўсякае. Бывае, што і разыходзяцца людзі, не знайшоўшы агульных інтарэсаў, страціўшы павагу адзін да аднаго. Але ж гэта не значыць, што тым самым скасоўваюцца іх бацькоўскія абавязкі.

Дык чаму ж тады слабая жанчына павінна літаральна з сіл выбівацца, каб добра апрануць сына, накарміць яго, уладкаваць у сад ці яслі, ночы не спаць, калі ён захварэе, эканоміць кожны рубель, а ў гэты час бацька — здаровы, дужы чалавек гэтыя самыя рублі са спакойным сумленнем пакідае ў рэстаране, а пра роднага сына ўспамінае толькі тады, калі адшукае яго шматпакутны выканаўчы ліст...

Відаць, справа тут зусім не ў законах, а ў людзях, якія павінны стаяць на варце іх. Урэшце, і артыкул гэты пішацца зусім не для таго, каб неяк крануць сумленне бацькоў-уцекачоў. Калі гаварыць шчыра, то сумленне тое ў іхніх чэрствых душах і не начавала. І каб прымусіць іх выконваць бацькоўскія абавязкі хаця б з матэрыяльнага боку, патрэбны не артыкулы ў часопісе, а артыкулы закона. Яны ж і пішуцца для таго, каб іх выконвалі. А хто не згодны выконваць, таго трэба прымушаць.

Здаецца, проста?

А вось што здараецца на справе.

«...Апошні раз я атрымала аліменты з Сяргеява Аляксандра Васільеві-

янцаў. Аперацыя праходзіць пасляхова, але ўрач гіне па дарозе назад ад нямецкай кулі...

Што адбылося далей, гледачы даведаюцца, прагледзеўшы новую двухсерыйную італа-савецкую мастацкую кінааповесць «Яны ішлі на Усход», пастаўленую рэжысёрам Дэ Сантысам па сцэнарыю Дэ Канчыні і С. Смірнова. Фільм расказа пра драму італьянскага народа, які летам 1941 года быў уцягнуты ў несправядлівую вайну супраць Савецкага Саюза.

* * *

На экраны рэспублікі выпускаецца таксама новая кінакарціна «Цана чалавека» вытворчасці Маскоўскай кінастудыі імя М. Горькага, створаная рэжысёрамі І. Гурным і В. Берэнштэйнам. Гэты фільм пра давер'е да людзей, пра сцвярдзенне высакароднага прынцыпу, які абвешчан нашай партыяй, — чалавек чалавеку — друг, таварыш і брат.

Галоўныя ролі выконваюць акцёры К. Лаўроў,

Э. Нячаева, С. Плотнікаў, С. Чэкан і іншыя.

З цікавасцю прагледзяць гледачы і новую наляровую кінакарціну «Вялікі балет», пастаўленую Л. Лаўроўскім і А. Шалянковым па ўласнаму сцэнарыю. Гэта захваляючы кінарасказ пра творчы шлях балерыны,

якая дзевяцігадовай дзяўчынкай прыйшла ў харэаграфічнае вучылішча і стала салісткай. У фільме здымаліся М. Плісецкая, Е. Максімава, Е. Рабінкіна і іншыя майстры савецкага балета.

На экраны рэспублікі выпускаюцца і новыя замежныя мастацкія кінафільмы.

Р. КАПЛЯ

ча ў сакавіку 1963 г. у суме 5 рублёў. З таго часу ён хаваецца ад уплат, а асобы, ад якіх гэта залежыць, ніякіх мер не прымаюць».

Што ж гэта за «асобы», якія не пажадалі дапамагчы жанчыне — Маша Веры Аляксандраўне — і яна вымушана была звярнуцца ў рэдакцыю?

Аляксандр Сяргееў пасля таго, як разышоўся з жонкай, жыў і працаваў у Краснапольскім раёне Магілёўскай вобласці. Тут і напаткаў яго выканаўчы ліст, дзякуючы чаму і атрымала яго былая жонка 5 рублёў. Потым Сяргееў знік, як скрозь зямлю праваліўся. Зноў пачала жанчына пісаць ва ўсе інстанцыі. Ледзь не паўгода шукалі Сяргеева, а ён, аказваецца, нікуды з Магілёўскай вобласці не выязджаў. Проста пераехаў у Горацкі раён, уладкаваўся там у камбінаце бытавога абслугоўвання і жыў сабе пацхеньку. Нарэшце, міліцыя Сяргеева знайшла. Затое згубіўся ў папярковых нетрах краснапольскіх устаноў выканаўчы ліст. Зноў пачалася перапіска. Апошняя скарга была напісана ў Вярхоўны суд БССР, пасля чаго выканаўчы ліст адшукаўся, чамусьці ў Магілёве. Яго туды памылкова (?) паслаў бухгалтар Краснапольскага камбіната бытавога абслугоўвання, дзе раней працаваў Сяргееў.

Нарэшце, у ліпені пакуты жанчыны быццам бы скончыліся. Ад Сяргеева прыйшлі аліменты — 8 рублёў. Потым 10. А потым... Усё пачалося спачатку.

Вось тут і напрошваюцца пытанні. Чаму нягоднік спакойна перапырхвае з горада ў горад, з установы ва ўстанову? Чаму гэтак жа спакойна яго вызваляюць і прымаюць на работу? Ці не варта было б да такіх людзей адносіцца неяк больш строга? Рашыў, напрыклад, такі «пералётны» тата змяніць месца работы — а чаму б не

пацікавіцца, у якім горадзе ці вёсцы ён мае намер жыць, у якой установе працаваць. Тады менш будзе здарацца такіх недарэчных выпадкаў, як, напрыклад, гэты. Аб ім паведаміла ў рэдакцыю Людміла Богдан, жыхарка г. п. Жодзіна. Яе былы муж, Віктар Францавіч Богдан, таксама хаваўся ад выканання свайго бацькоўскага абавязку. Людміла яго, нарэшце, адшукала ў Плешчаніцкім леспрамгасе. Пакуль судовыя органы Лагойскага раёна збіраліся прымусяць Богдана плаціць па выканаўчаму лісту, ён знік. Знік — і слядоў не пакінуў. І толькі пасля таго, як Людміла напісала ў рэдакцыю, справа скранулася з месца. Богдана знайшлі ў... тым жа Лагойскім раёне. Хто ведае, можа праз 2 месяцы ён зноў захоча «знікнуць» — пераахаджаць жа яму ніхто не збіраецца.

Ці не лепш было б такім «летунам» наогул забараніць без прычыны мяняць месца работы. Няхай працуюць, няхай дапамагаюць сваім дзецям. Бо ёсць жа нямаля прыкладаў, калі асабліва вынаходлівыя таты становяцца абібокамі, абы толькі не плаціць па выканаўчаму лісту. Маўляў, што з мяне возьмеш, я не працую... А чаму, дазвольце спытаць? Прымушаюць жа ў нас працаваць нават закаранелых дармаедаў.

А вось Юрый Пянткоўскі так уладкаваўся ў жыцці, што працуе толькі ў самым крайнім выпадку. Інакш яму нявыгадна.

«Мне вельмі крыўдна, — піша былая жонка Пянткоўскага, — што я, жанчына, выходваю дваіх дзяцей, працую, у адпачынку бываю толькі раз у год, як і ўсе людзі, а мой былы муж, здаровы мужчына, толькі некалькі месяцаў лічыцца працоўным, а то ўсё «адпачывае». Ды калі і працуе, то выбірае такую работу, дзе плацяць менш. Гэта, каб не дапа-

магаць сваім дзецям. Сам ён, вядома, не прападзе — жыве то ў бацькоў на ўтрыманні, то жонак мяняе. Ёсць яшчэ такія дурніцы — яна працуе, а ён дома сядзіць. У 1964 годзе працаваў Пянткоўскі 4 месяцы, а цяпер, відаць, зноў адпачывае. Са жніўня я не атрымала ад яго ні капейкі. Амаль кожны месяц мне даводзіцца пісаць, прасіць, патрабаваць. Дакуль гэта будзе працягвацца? Няўжо нельга прымусяць Пянткоўскага працаваць? Ён жа здаровы, дужы чалавек. Хто дазваляе яму жыць дармаедам, парушаць савецкія законы?»

Сапраўды, хто? Відаць, справа выглядае прасцей: Пянткоўскі ніякага дазволу ні ў кога не просіць. А людзі, якія павінны былі б заняцца яго асобай, хварэюць на раўнадушша, кіруюцца прынцыпам: сямейныя турботы Пянткоўскага — яго асабістая справа.

Атрымліваецца недарэчнасць. Зробіць чалавек злачынства — яго падзямлей, як кажуць, знойдуць. Нават калі прозвішча памяняе, бараду адпусціць, новы пашпарт завядзе. А вось аліментшчык і хавацца не стане асабліва, будзе жыць у суседнім раёне з законнай прапіскай, а каб яго знайсці і прыцягнуць да адказнасці, спатрэбіцца горы паперы спісаць.

Але ж жыве аліментшчык не на бязлюдным востраве. Вакол яго людзі — калектыў, у якім ён працуе, суседзі, з якімі побач жыве, прадстаўнікі ўлады, грамадскіх арганізацый. Чаму ж яны не ўмяшаюцца, не выведучь нягодніка на чыстую ваду? І хіба можна заставацца раўнадушным да лёсу Валі і Наташы Еўстрацікавых з саўгаса «Забалоце» Рагачоўскага раёна, што просяць: «Дапамажыце нам знайсці нашага бацьку», да лёсу Тамары Шугалевай — яна нават не памятае бацьку, бо ён кінуў сям'ю, калі Тамары было ўсяго паўтара года, — да лёсу Алега Шолтышава, блізнят Валерыка і Людзі Пянткоўскіх і многіх іншых дзяцей, якіх кінулі бацькі.

І Рыгор Еўстрацікаў, і Іван Шугалеў, і Георгій Шолтышаў і іншыя аматары бестурботнага жыцця таму і застаюцца беспакаранымі, што вельмі паблагліва ўжо да іх адносіцца грамадскасць, прадстаўнікі ўлады. А дарэмна. Нягоднікаў трэба прымусяць паважаць нашы законы.

...Падростае маленькі Алег Шолтышаў. Заканчвае школу Валя Еўстрацікава, у сёмы клас пайшла яе сястра Наташа. Толькі па маміных слязах ды па злосных словах ведае Тамара Шугалева свайго бацьку. Чым вінаваты яны, дзеці, што бацькі нарабілі памылак, зламалі лёс адзін аднаму, пасялілі нянавісць у сэрцах.

А гады ідуць. Вядома, вырастуць сапраўднымі людзьмі і Алег, і Валя, і Наташа. Вывучацца, набудуць спецыяльнасці. Але няхай памятаюць бацькі-летуны — час працуе не на іх карысць. Наступіць старасць. Ці не прыйдзецца тады таму ж Івану Шугалеву ўспомніць, што была ў яго дачка Тамара. Якімі вачыма гляне ён на яе?

Paica САМУСЕНКАВА

Зоя ГУСЕВА

Мал. Э. Гусейнава.

3 АЛЕГ мядзведзь каля пасекі—хачу мёду! Мядзведзь добра памятаў—як дастаўся яму мёд мінулым летам. Ледзь ногі панёс. Сабачка пасечнікава ў пяты ўчапіўся—закульгаў... І лапа, распухла ад пчаліных укусаў, як калода, вісела на перавязі...

Цяпер ён паразумнеў. Усю зіму варочаўся ў бярозе з боку на бок і думаў...

Чаму пчолы пасечніка не ядуць? Яго ж—мядзведзя—ледзь не з'елі.. Ледзь выратаваўся, плюхнуўшыся ў рэчку... А пасечнік не плюхаецца—толькі і ведае—цягае з вулляў соты... Цяжкія. Салодкія...

Мядзведзь варочаўся, бурчаў—хачу мёду! І смактаў лапу.

Пераварочваўся на другі бок і бачыў вуллі—сінія, жоўтыя, белыя... І белыя дрэвы ў квецені... І пчолы на кветках... Ага! Дык вось у чым справа! Вось чаму на пасцы столькі дрэў у квецені... Пчолы на іх накідваюцца—а пасечніка не чапаюць!..

І мядзведзь засынаў зноў. Бурчаў, смактаў лапу.

...А сабачка—гэта не так страшна. Трэба толькі прыгразіць месяцу—няхай не свеціць, калі яго не просяць! І пчолы няхай не лятаюць, калі іх не просяць. Ляток ён закрыве, як пасечнік восенню закрываў... А потым—адкрые... І тут ім дрэвы ў квецені... А яму—мёд...

І вось ён залёг.

Сонца села. Пчолы ўгаманіліся. Месяц не паказваецца—спалохаўся.

І дрэва для пчол падрыхтавана. Яблынька. На паліне пасадзіў—ля бярогі. Ну і смяліся ж з яго! Сваіх дрэў у лесе не хапае! Вось іменна—не хапае!.. Трэба як на пасцы—усё белае, белае... А тут зайчанятка пад руку трапілася—куды дрэва цягнеш? Мядзведзь яго—за вуха! І сава вухнула над самай галавой—згубіў дрэва! Дык ён ёй паўхваста вышчыпаў... А дрэва пасадзіў. Цяпер мёд ягоны будзе!

Вылез з засады мядзведзь, падкраўся да вулля, ляток хутка засунуў і схапіў калоду ў ахапак.

Прагнуўся сабачка пасечніка—ды позна!

Хруснула штосьці ля агароджы, бразнула, затрашчаў валежнік—і ўспамінай як звалі!

Мама, пачытай!

Прыцягнуў мядзведзь вулей на паліну. Паставіў калоду насупраць цвітухай яблынькі, ляток адкрыў, а сам убок адскочыў. Так. На ўсякі выпадак. А можа не разбіраюцца ў цемры.

Заціхла на момант злоснае гудзенне ў вуллі. А потым—быццам бомба выбухнула... Вылецела сям'я на свабоду і...

Не разабраліся ў цемры пчолы! Нездарма ён баяўся! Каб жа на яблыньку—дык не, на мядзведзя накінуліся...

Абхапіў мядзведзь галаву лапамі, бяжыць па лесе, да рэчкі прарываецца.

— Вой-вой-вой! Пячэ, гарыць! Вой, паміраю! Нічога не хачу! І мёду—не хачу! Паміраю...

Аднак да раніцы адляжаўся, аддыхаўся мядзведзь. І нібы паразумнеў.

Вярнуўся на сваю паліну—і ахнуў—бацхны! Яблыньку—дык ён пасадзіў, а навокал усё патаптаў... Усю паліну—і плакун-траву, і суніцы, і чырвоную маліну—усё патаптаў...

І заяц з забінтаваным вухам за кустом хаваецца.

І сава з дупла не паказваецца.

І яблынька голле апусціла, завяла.

Гэта яе пчолы, напэўна, з'елі. Адны на мяне, другія на яе накінуліся...

І добра, што вулля ўжо няма. Забралі яго, вядома, на пасеку. Пасечнік і пасечнікаў сабачка.

Ах, гэты ўжо мне сабачка!.. І пасека... І мёд...

Густы, салодкі.

І духмяны...

Хачу мёду!

Станіслаў ШУШКЕВІЧ

Мы нікуды не дзеліся

— Паглядаю я наўкола,
Зайчаняткі мае,
На палянцы—пуста, гола.
Дзе вы? Вас нестася...

— Не бядуй, мамусенька!
Мы ад цябе бліжусенька,
Потырч з гурбы куляемся.
Тут мы! Тут мы! Сям'я ўся!

СТРАХ і забабоны непарыўна звязаны паміж сабой: адно параджаецца другім. Баязлівыя людзі звычайна бываюць забабоннымі. І, праўда, як тут не спалохацца, калі ўбачыш у сне сырое мяса, якое прадказвае хваробу, рассыплеш соль, што азначае вялікія непрыемнасці, або, не дай бог, разаб'еш люстэрка — тады ўжо абавязкова чакай у доме нябожчыка.

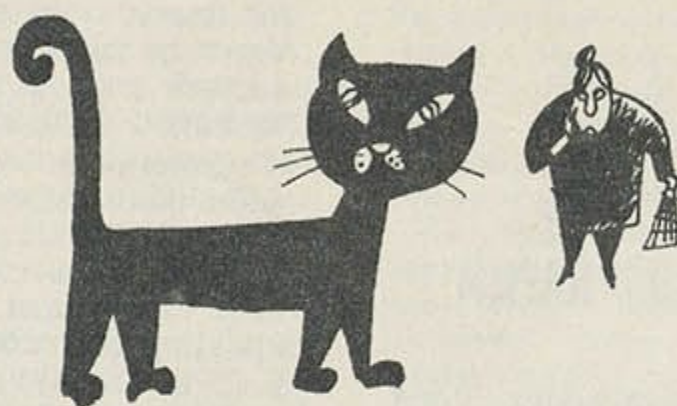
Для забабонных людзей выпадковыя супадзенні пагібельныя. Асвятоную векавымі забабонамі прыкмету яны ўспрымаюць як сімвал лёсу. Ці не час развітацца са старымі павер'ямі? Няцяжка пераканацца ў тым, што яны не адлюстроўваюць якой-небудзь заканамернай сувязі паміж з'явамі.

Пазнаёмімся з гісторыяй узнікнення некаторых павер'яў.

Чаму, напрыклад, некаторыя людзі вераць, што рассыпаць соль — значыць наклікаць на сябе бяду? Прычым лічаць, што калі такое здарыцца на вяселлі, то маладых чакае нешчаслівае жыццё.

Гэтыя забабоны жывуць са старажытных часоў. Чалавек даўно заўважыў, што без солі ён жыць не можа. Соль лічылася крыніцай жыцця, сімвалам вечнасці. Соль, аднак, не толькі давала жыццё, але і адбірала яго: саланчаковая глеба аказвалася бесплоднай, расліны на ёй гінулі. Адсюль узніклі дваякія адносіны да солі: як да сімвалу жыцця і ў той жа час як да сімвалу зла. Апрача таго, раней соль цанілася вельмі дорага: цяжка было здабываць яе, а яшчэ больш цяжка перавозіць. Злучыце разам гэтыя факты, і вы зразумеете паходжанне павер'я наконт рассыпанай солі. Прайшлі стагоддзі, соль стала самым танным прадуктам, а павер'е так і засталася.

Цяпер паглядзім, адкуль узятася боязь разбітага люстэрка.

АБ ЧОРНАЙ КОШЦЫ

І ЛІКУ 13

Першабытны чалавек, гледзячы на сваё адбіццё ў вадзе, думаў, што сустракаецца са сваім дваініком з замгільнага свету. Калі па вадзе праходзіла рабізна і адбіццё скрыўлялася, чалавеку рабілася страшна. Ён баяўся, што яго дваінік загіне, а паколькі так, то і яму не жыць на свеце. Калі было вынайдзе на люстэрка, гэта недарэчнае ўяўленне аб дваініку пашырылася і на яго. Прычынай паслужыла падабенства люстэркавай паверхні з воднай гладдзю.

Многія адносяцца з забабоннай баязлівасцю да ліку 13, які называецца «чортавым тузінам». Чаму за ім замацавалася дрэнная слава? Паспрабуем адказаць на гэтае пытанне. У старажытнасці лік 13 выклікаў у людзей непрыязнь па вельмі простае прычыне: немагчыма было падзяліць пароўну 13 коней або

авечак. Такі падзел прыводзіў да спрэчкі, бойкі, а часам і да забойства. Хрысціянская рэлігія ўспрыняла гэтую нелюбоў старажытных да ліку 13: яна стварыла дванаццаць святых апосталаў, а трынаццатым зрабіла Іуду, які здрадзіў Ісусу Хрысту. Вось так звычайны лік і ператварыўся ў лік «нешчаслівы».

Спытайце ў забабоннага чалавека: чаму ён варочаецца, калі чорная кошка перабяжыць яму дарогу? Ён і сам не ведае, чаму. Адказ крыецца ў далёкім мінулым, калі нашы продкі адчувалі сябе бездапаможнымі перад тварам прыродных стыхій. Яны баяліся дрымучага лесу і начной цемры. Чорны колер — колер цемры — наганяў на іх страх. Яны верылі, што злыя духі ўсяляюцца ў жывёл. У каго ж яшчэ ўсяліцца злему духу, як не ў кошку, нязменнага спадарожніка хатняга жыцця чалавека? На самай справе, д'ябальскае насенне: вочы ў цемры блішчаць, пад рукой іскры рассыпаюцца, калі паглядзіш яе па шэрсці.

А ці ведаеце вы, што тыя ж самыя кошкі, незалежна ад колеру шэрсці, лічыліся ў старажытным Егіпце свяшчэннымі жывёлінамі? Егіпцяне верылі, што сустрача з кошкай прыносіць шчасце.

Аднойчы вялікага англійскага пісьменніка Бернарда Шоу спыталі, ці можа кошка наклікаць бяду. Ён сур'ёзна адказаў: «Можа, але ў залежнасці ад таго, хто вы — чалавек ці мыш».

Разумныя людзі лічаць забабоны глупствам. Сапраўды, якая сувязь можа існаваць паміж чорнай кошкай і няшчасцем, што напала на чалавека, паміж разбітым люстэркам і смерцю? Людзі, якія яшчэ вераць у забабоны, павінны звярнуць увагу на бяссэнсавасць прыкмет і пазбавіць сябе тым самым ад дарэмных трывог.

[3 часопіса «Болгарская женщина»].

„РАБОТНИЦА І СЯЛЯНКА“ ДАПАМАГЛА

У рэдакцыю даслала пісьмо калгасніца Алесавы Т. Т. з вёскі Грыўкі Чырванапольскага раёна з просьбай памагчы ёй адрамантаваць дом. Пасля таго, як рэдакцыя звярнулася ў Чырванапольскі райвыканком, Алесавай выдзелен лесаматэрыял і праўленне калгаса «Прагрэс» вырашыла пабудаваць ёй за кошт сельгасарцелі новы дом.

* * *

У часопіс прыйшло пісьмо з Навабеліцы ад інваліда ІІІ групы Агаф'і Міхееўны Порахавай. Яна пісала, што па рашэнню райвыканкома ёй выдзелена 100 лістоў шыферу на рамонт дома. Адразу выкупіць яго яна не здолела, засталася 40 лістоў. І вось ужо 4 гады не можа даатрымаць гэты шыфер.

Рэдакцыя звярнулася ў райвыканком г. Навабеліцы з просьбай дапамагчы старой жанчыне.

Старшыня райвыканкома тав. Л. Абрамовіч паведаміў рэдакцыі, што 40 лістоў шыферу тав. Порахава ўжо атрымала.

* * *

У часопісе № 9 за 1964 год было змешчана пісьмо Галі Масейкавай «Дапамажыце знайсці сястру».

Днямі рэдакцыя атрымала яшчэ адно пісьмо ад Галі. Друкуем яго.

«Дарагая рэдакцыя!»

Гэта піша вам Масейкава Галіна. З радасцю паведамляю, што мая сястра Масейкава Таіса знайшлася. Жыве яна ў горадзе Баранавічы, працуе на швейнай фабрыцы. Яна першая прыслала пісьмо. А потым прыехала на тыдзень у адпачынак пабачыць сваіх родных. Ад усёй душы дзякую за тое, што вы памаглі адшукаць маю сястру. Больш нас нішто не разлучыць.

З прывітаннем да вас

ГАЛЯ».

ГІГІЕНА ЦЯЖАРНЫХ, ЯКІЯ ПРАЦУЮЦЬ У ПРАМЫСЛОВАСЦІ І СЕЛЬСКОЙ ГАСПАДАРЦЫ

Арганізм цяжарнай жанчыны і ўнутрычэрыўны плод знаходзяцца ў цеснай узаемасувязі, на іх аказвае ўплыў знешняе асяроддзе.

З надыходам і развіццём цяжарнасці адзначаюцца вялікія змены ў арганізме жанчыны, у прыватнасці, наступаюць рэзкія зрухі ў абмене рэчываў. Зменены бялковы, вугляводны, тлушчавы, мінеральны, водны і вітамінны абмен. Рэзка павялічваецца патрэбнасць у кіслародзе; змяняецца функцыя эндакрынных органаў. Сама па сабе цяжарнасць і роды спрыяльна ўплываюць на здароўе жанчыны, пасля кожных нармальнах родаў арганізм як бы абмалоджаецца.

Нармальная цяжарнасць і роды не зніжаюць працаздольнасці жанчын, якія працуюць у прамысловасці і сельскай гаспадарцы.

Аднак трэба мець на ўвазе, што некаторыя работы шкодзяць плоду, які развіваецца, нават у першыя тыдні цяжарнасці. Сюды можна аднесці ўсе работы, звязаныя з вібрацыяй, асабліва, калі яна ўздзейнічае на ўсё цела — напрыклад, у дызельных цэхах, на трактары. Усе работы, дзе даводзіцца мець справу з ядахімікатамі — у сельскай гаспадарцы, у складах і на фабрыках, якія іх вырабляюць, усякае іянізуючае абпраменьванне, у тым ліку і рэнтгенаўскае праменні, работа з многімі хімічнымі рэчывамі.

Ва ўсіх гэтых выпадках жанчына, зацяжарыўшы, павінна праз жаночую кансультацыю дабіцца пераводу на іншую работу.

У час цяжарнасці жанчыны вызваляюцца ад начной работы. Кожная цяжарная карыстаецца дэкрэтным дародавым водпускам на працягу 56 дзён і такі ж тэрмін пасля родаў, а ў выпадку ўскладненнях родаў або нараджэння блізнят водпуск пасля родаў павялічваецца да 70 дзён.

Цяжарная жанчына павінна сачыць за асабістай гігіенай. Раніцай і ўвечары мыць твар, рукі, шыю, абціраць усё цела вадой хатняй тэмпературы з далейшым масажам жорсткім ручніком. Гэта паляпшае працэсы кровазвароту, дыхання, умацоўвае нервовую сістэму, выклікае бадзёрае, добрае самаадчуванне, асвятляе сон. Вельмі карысны агульны гігіенічны душ. Пазногці павінны быць коротка падстрыжаны.

Спрыскаванні здаровым жанчынам, як цяжарным, так і не цяжарным, не рэкамендуецца. Мыцца ў душы карысна, гэта трэба рабіць не радзей аднаго разу ў тыдзень; не радзей разу ў тыдзень карысна мыць пасцельную і нацельную бялізну.

Цяжарная жанчына павінна штодзённа абмываць малочныя залозы і саскі цёплай вадой з мылам і затым абціраць іх калматым або льяным ручніком. Ліфчык павінен быць са шчытнай тканіны белага колеру, з шырокімі шлеечкамі, не сціскаць грудныя залозы і не быць празмерна свабодным. Падрыхтоўка саскоў заключаецца ў іх выцягванні, масажы, абціранні спіртам або адэкалонам. Пасля ўсіх маніпуляцый змазаць сасок вазелінам. Добры ўплыў аказвае абпраменьванне ультрафіялетавым святлом, кварцаванне саскоў у апошнія месяцы цяжарнасці.

Асабліва важнае значэнне мае правільнае і рацыянальнае харчаванне цяжарнай жанчыны. Ежа цяжарнай павінна змяшчаць дастатковую колькасць бялкоў, тлушчаў, вугляводаў і вітамінаў. Бялкамі найбольш багаты рыба, тварог, мяса, яйкі, малако, хлеб, крупяныя вырабы, гарох, фасоль. З тлушчаў раім сыр, масла, смятану. Вугляводаў шмат у гародніне, фруктах, бульбе, хлебных прадуктах. У час цяжарнасці неабходна вялікая колькасць мінеральных солей, асабліва кальцыю і фосфару. Шмат солей змяшчаецца ў фруктах, гародніне, мясе, рыбе. Пры адсутнасці ў ежы вітамінаў развіваюцца розныя захворванні — авітамінозы. Вітаміны садзейнічаюць росту арганізму дзіцяці, абнаўленню крыві, пераадаваюць развіццю рахіту, цынгі, расстройству зроку і г. д.

Правільнае харчаванне, з захаваннем у неабходных выпадках дыеты, прадукілае многія ўскладненні цяжарнасці — паяўленне ацёкаў, павышэнне артэрыяльнага ціску, парушэнне функцый печані, нырак і іншых органаў.

Адзенне і абутак цяжарнай павінны быць свабоднымі, не сціскаць рухаў, не сцягваць грудзі і живот. Насіць круглыя падвязкі не раіцца, бо яны садзейнічаюць парушэнню кровазвароту і расшырэнню вен. Каб прадукіліць расцяжэнне брушнай сценкі, з другой палавіны цяжарнасці рэкамендуецца насіць бандаж.

Каб пазбегнуць цяжкіх ускладненняў у час цяжарнасці і родаў, палавыя зносіны трэба абмежаваць на працягу ўсёй цяжарнасці, зусім пазбягаючы іх у першыя два месяцы цяжарнасці і за два месяцы да мяркуемага тэрміну родаў.

Часта цяжарныя не звяртаюць увагі на паяўленне раніцай ацёкаў на твары, на нагах, пазней і на іншых участках цела і працягваюць звычайны спосаб жыцця і харчавання, не звяртаючыся за медыцынскай дапамогай. Гэта прыводзіць да таго, што захворванне зацягваецца і яго цяжка лячыць.

Па просьбе чытачкі Н. Пятровай з Карэліч друкуем лячэбную гімнастыку.

Задачай лячэбнай гімнастыкі пры няправільным становішчы маткі з'яўляецца ўмацаванне ўсяго арганізма, мышцаў брушнага прэсу і тазавага дна да ўстанаўлення маткі ў нармальнае становішча.

Прыводзім лячэбныя гімнастычныя практыкаванні.

1. Зыходнае становішча (з. с.) — лежачы на жываце, рукі пад падбародак. Глыбока дыхаць, на выдыху ўцягваючы праменнасць і живот, паўтарыць 6—9 разоў.

2. З. с. — лежачы на жываце. Пачаргова згінаць ногі ў каленях, прыгінваючы больш да сябе. Дыханне адвольнае, 30—40 сек.

3. З. с. — лежачы на жываце, рукі выцягнуты ўверх. Падняць

ногі і рукі, стараючыся прыўзняць і грудзі — удых. У зыходным становішчы — выдых. Паўтарыць 5—6 разоў.

4. З. с. — стоячы на чацвярэнках. Выгнуць спіну ўверх, зрабіць яе круглай — удых. Сесці на пяткі (рыс. 4а) — выдых. Паўтарыць 5—7 разоў.

5. З. с. — стоячы на каленях і далонях. Падняць ўверх правую (леваю) нагу — удых, прыняць зыходнае становішча — выдых. Паўтарыць 4—6 разоў кожнай нагой.

6. З. с. — лежачы на жываце. Абапіраючыся на локці і наскі, падняць таз, не згінаючы ног у каленях — удых, зыходнае становішча — выдых. Паўтарыць 4—5 разоў.

7. З. с. — абапіраючыся на калені і локці. Поўзанне ўперад і назад 30—40 секунд. Дыханне раўнамернае.

8. З. с. — тое ж. Падняць таз ўверх не адрываючы локцяў ад

Многія хваробы маці неспрыяльна адбываюцца на плодзе, які развіваецца. Асабліва небяспечныя ў гэтых адносінах усе вірусныя захворванні — грып, коравая краснуха, нэспа і інш. Таму нельга запуськаць захворваньне, ляжыць дома «свалмі сродкамі» нават самы бяскрыўдны насмарк.

Вось чаму трэба быць пад назіраннем жаночай кансультацыі, участковай бальніцы або гінеколага пункта аховы здароўя, фельчарска-акушэрскага пункта, дзе рана выяўляюцца ўскладненні цяжарнасці і своєчасова назначаецца лячэнне.

Кожная жанчына ў выпадку наступлення цяжарнасці (затрымка менструацыі) павінна звярнуцца ў жаночую кансультацыю або да акушэрска-акушэрскага пункта для высвятлення пытанняў: наяўнасць цяжарнасці, яе тэрміну. Апрача гэтага, раньняе звяртанне ў кансультацыю дазваляе правільна вызначыць тэрмін цяжарнасці і тым самым своєчасова атрымаць дародавы водпуск.

На жаль, сустракаюцца яшчэ такія жанчыны, якія, будучы цяжарнымі і атрымаўшы дародавы водпуск, перастаюць наведваць жаночую кансультацыю. Наступаюць ускладненні цяжарнасці, якія позна выяўляюцца. Цяжарныя не павінны пазбягаць урачэбнага назірання, яны абавязаны строга выконваць урачэбныя парады, бо гэта вельмі пажна для здароўя жанчыны і дзіцяці.

Апрача раньняга першага наведвання жаночай кансультацыі, трэба сістэматычна хадзіць на заняткі па псіхэпрафілактычнай падрыхтоўцы цяжарных да родаў. Гэтыя заняткі з цяжарнымі праводзяцца ў жаночай кансультацыі і накіраваны на тое, каб падрыхтаваць жанчыну да родаў, якія пасля такой падрыхтоўкі звычайна праходзяць без боляў і без ускладненняў.

Прафесар І. М. СТАРАВОЙТАЎ
Урач В. С. ЛУР'Е

ЦІ ўМЕЕЦЕ ВЫ АДПАЧЫВАЦЬ?

Колькі жанчын умеюць добра працаваць, але не ўмеюць адпачываць. А своєчасовы, рэгулярны адпачынак — важнейшая ўмова для павышэння працаздольнасці, захавання здароўя і аддалення старасці.

Усякая фізічная або разумовая дзейнасць звязана з нервовым напружаннем, сканцэнтраваннем увагі, меншай ці большай стомленасцю. Невялікія перапынкі, у час якіх вы поўнасьцю вызваліцеся ад напружання, падзейнічаюць на

вас вельмі добра. Пасядзіце мінуць 5 на нізкім крэсле, свабодна апусціўшы рукі і нахіліўшы галаву, расслабце мускулы, дыхайце павольна і спакойна. Пасля такога адпачынку вы адчуеце сябе лёгка і бадзёра. Вярнуўшыся з работы, не пачынайце адразу займацца хатняй гаспадаркай. Ляжце на спіну, паклаўшы галаву на нізкую падушку, апусціце рукі ўздоўж цела, расслабце мускулы, заплюшчыце вочы, «выключце» мозг і паляжыце так 15 мінуць.

падлогі, выпрастаўшы ногі ў каленных суставах — удых, 3. с. — выдых. Паўтарыць 5—6 разоў.

9. 3. с. — тое ж — удых. Дакрануцца локцем левай (правай) рукі да калена правай (левай) нагі — выдых. Паўтарыць 6—8 разоў.

10. 3. с. — стоячы на кісцях і шырока расстаўленых нагах. Хадзьба ў гэтым становішчы на працягу 20—30 секунд. Дыханне раўнамернае.

11. 3. с. — ляжачы на спіне. Заплюшчыце вочы, расслабіцца і так паляжаць дзве мінуць.

Усе практыкаванні робяцца ў павольным тэмпе, пазбягаючы хуткіх і рэзкіх рухаў. Суправаджаць кожнае практыкаванне глыбокім дыханнем. Перад пачаткам і пасля заняткаў правярыць пульс.

Неабходна перад пачаткам заняткаў звярнуцца да ўрача-

Не шкадуйце страчанага часу. Арганізм адплаціць вам новымі сіламі і настроем.

Калі пасля работы вы рашылі памыць шмат бялізны, не мойце ўсё адразу. Зрабіце перапынак прыкладна ў сярэдзіне.

Калі ваша работа ў асноўным звязана з разумовай працай, тады, апрача хатняй гаспадаркі, пакідайце кожны дзень час для фізкультуры і спорту.

А калі вы восьмь гадзін працавалі ў манатонным шуме станкоў і станаў, не спяшайцеся закрыцца дома і пачаць ва-рыць. Пагуляйце, падыхайце

свежым паветрам, пачытайце цікавую кнігу, паслухайце радыё. Чаргаванне розных відаў дзейнасці — адпачынак для арганізма.

Кожная жанчына, якая працуе, павінна, хоць бы раз у тыдзень, актыўна адпачываць — хадзіць на экскурсіі, на спартыўную пляцоўку або ў парк. Уменне адпачываць і арганізаваць карысны для здароўя сістэматычны актыўны адпачынак — «ключ» да «таямніцы» моцнага здароўя, высокай працаздольнасці і даўгалетняй маладосці жанчын.

ДОГЛЯД БРОВАЎ

Догляд броваў нескладаны. Раніцай пасля мыцця раіцца звычайнай зубной шоткай некалькі разоў прычысаць бровы то ў адзін, то ў другі бок.

Добра на шотку нанесці кропельку алею або рыцыны, любога тлустага крэму. Змазванне засцерагае бровы ад высыхання, асабліва ў ветранае або сонечнае надвор'е.

Пры жаданні форму броваў можна змяніць: зрабіць іх больш тонкімі, прамымі, круглымі. Аднак вельмі змяняць форму броваў не трэба, таму што гэта парушае гармонію твару. Апрача таго, трэба ўлічваць, што каму падыходзіць. Калі бровы злёгку ўкароцаны, яны маладзязь твар. Чым вышэй бровы, тым больш і выразней здаюцца вочы. Таму, калі вы рашылі зрабіць свае бровы больш тонкімі, выскубаць лішнія валаскі раіцца толькі з ніжняй іх часткі.

Лепш за ўсё гэта рабіць пінцэтам. Пры выскубванні захоўвайце простыя правілы гігіены. Памыйце рукі і твар з мылам, пінцэт пратрыце адэкалонам.

Пасля гэтай працэдуры скура часам чырванее. Калі чырвань неўзабаве не пройдзе, змачыце скуру растворам борнай кіслаты. Улічыце: калі скура броваў чырвоная ад запалення або пакрыта гнайнічкамі, нічога рабіць з бровамі нельга.

Бровы ніколі не галіце: на скуры застаюцца сляды ў выглядзе чорных кропак. Да таго ж валаскі хутка адрастаюць, становяцца цвёрдымі, тырчаць у розныя бакі.

Нярэдка жанчыны падфарбоўваюць бровы. Тут таксама трэба ўмеранасць: празмерная чарната броваў надае твару ненаaturalны выгляд.

Падфарбоўвайце бровы спецыяльнымі алоўкамі, стараючыся пафарбаваць толькі валаскі, а не скуру. Лепш праводзіць алоўкам супраць валаскоў, каб пафарбаваць іх раўнамерна.

І яшчэ адна парада: калі вы знайшлі форму і колер броваў, які вам да твару, старайцеся захоўваць іх заўсёды.

гінеколага, які параіць дазіроўку, нагрузку і характар практыкаванняў. Курс лячэння разлічаны ад 3 да 5 месяцаў. Заняткі трэба праводзіць штодзённа, а часам і два разы ў дзень не раней чым праз 1—2 гадзіны пасля яды і за дзве гадзіны да сну.

Рэкамендуецца завесці дзённік самакантролю, дзе адзначаць самаадчуванне, сон, апетыт, змяненне вагі, працаздольнасць, характар боляў, цыкл менструацый. Дзённік трэба паказаць урачу, калі хворая ідзе на прыём.

Проціпаказаннем заняткаў з'яўляюцца: вострыя запаленыя працэсы жаночых палавых органаў, якія суправаджаюцца высокай тэмпературай, болем, паяўленнем выдзяленняў; фібраміёма маткі і менструальны цыкл.

Метадыст лячэбнай гімнастыкі
А. Т. ЗЯМЦОВА

5

6

7

8

9

10

КАРЫСНЫЯ ПАРАДЫ • КАРЫСНЫЯ ПАРАДЫ

ВАШЫ ВОЧЫ

Калі выпадкова ў вочы папалі кроплі якой-небудзь шчолачы або кіслаты, неабходна зараз жа, не трацячы ні секунды, пачаць прамываць вочы струменем чыстай вады, можна з водаправоднага крана. Церці вока рукой ні ў якім разе нельга. Гэтая працэдура павінна працягвацца мініут пяць, а затым пацярпеўшага абавязкова трэба накіраваць да ўрача.

* * *

Бадай, многія чулі пра «курыную слепату» — паслабленне зроку ў час змроку. Найбольш частая прычына такога парушэння — недахоп у арганізме вітаміну А. Папоўніць яго мож-

на двума шляхамі: прымаць таблеткі вітаміну, які свабодна прадаецца ў аптэцы, па 20—25 тысяч міжнародных адзінак у дзень (дазіроўка ўказана на пакеце), або павялічыць у рацыёне колькасць прадуктаў, у якіх змяшчаецца вялікая колькасць гэтага вітаміну — сметанковага масла, печані, морквы, салаты, зялёнай цыбулі, шчаўя. Шмат вітаміну А ў рыбным тлушчы.

Калі пасля прыёму вітамінаў не надыйдзе паляпшэнне, неабходна звярнуцца да ўрача-акуліста, таму што паслабленне зроку можа ўзнікнуць і ў выніку іншых прычын.

САМАЕ ВАЖНАЕ — АКУРАТНАСЦЬ

Надзвычай неахайна выглядаюць збітыя абцасы; яны псуецца ўсё адзенне, якім бы акурatным яго ні было. Калі абутак своечасова адносіць шаўцу, гэта заўсёды абыходзіцца дзешавей.

Лакіраваны абутак чысціцца сырм малаком. Калі малако высохне, пратрыце скуру разрэзанай папалам цыбулінай. Канчатковы бляск надаецца мяккім шматком.

Холад псуе лакіраваны абутак. Бліскучы слой лакаванай скуры трэскаецца і можа пачаць шалушыц-

ца. Таму ў мороз іх наогул абуваць не трэба. Калі вы надоўга хаваеце лакаваныя туфлі, не забудзьце змазаць іх вазелінам.

ГУМАВЫЯ БОТЫ

Гумавы абутак не засцерагае ад холаду. Затое ў дажджлівае або сырое надвор'е ён незамянімы. Не забудзьце толькі пакласці ў яго лямцавыя сцілкі, падшытыя двума слаямі лямцонай тканіны. Яны добра ўбіраюць вільгаць. Не забывайце таксама надзяваць у гумавыя боты шарсцяныя шкарпэткі, якія валодаюць павышанай гіграскапічнасцю.

Тым, хто хварэе на рэўматызм, скурныя і іншыя захворванні ног, а таксама тым, хто адчувальны да ахаладжэння і схільны да патлівасці, гумавыя боты насіць не раіцца.

Па просьбе чытацкі Ніны Алексевіч з Навагрудскага раёна змяшчаем параду, як вывесці плямы з адзення.

ВЫВЯДЗЕННЕ ПЛЯМАЎ

Пляме ад яйка даць высохнуць і асцярожна зняць яе тупым краем нажа. Запэчканае месца памыць цёплай вадой, калі тканіна шоўкавая, дадаць нашатырнага спірту. Для вывядзення плямаў можна выкарыстаць таксама спірт. Пляму на шарсцяной тканіне змачыць гліцэрынай і змыць цёплым растворам мыльнага спірту. Гарачую вадку не ўжываць, таму што ёю пляму вывесці цяжэй. З шарсцяной тканіны высохшую пляму можна таксама вычысціць шчоткай, а след, які застаўся, знішчыць бензінам.

Плямы ад бруду, калі яны не знікаюць ад шчоткі, трэба памыць цёплай вадой, дадаць у яе буру або мыла. Потым прамыць у чыстай вадзе і злёгка працерці сухім чыстым шматком. З аксаміту бруд зыходзіць, калі пацерці тканіну па ворсу шкіп-нарам.

Салата з рэдзкі атрымаецца смачнейшая, калі рэдзку заправіць рэпчатой цыбуляй, спасераванай на алеі.

Часнок для баршчу раіцца расцерці з соллю і пакласці ў боршч разам са спецыямі.

Калі булён доўга награвецца да таго, як закіпіць, і калі моцна кіпіць у час варкі, то яго смак значна пагаршаецца; з прычыны гэтага пагаршаецца і смак супаў, прыгатаваных на такім булёне. Награвайце булён так, каб ён як мага хутчэй закіпеў пасля закладкі ў яго прадуктаў.

У час варкі булёну неабходна перыядычна здымаць пену і тлушч. Першы раз гэта робяць зараз жа пасля таго, як закіпіць булён.

Пры варцы гародніну трэба апускаць у вар.

У невялікага цёмнаафарбаванага бурака мякаць больш мяккая, сакавітая і далікатная, чым у вялікага бурака са светлай афарбоўкай.

Бульба некаторых гатункаў вельмі разварваецца і ўбірае шмат вады. Пры варцы такой бульбы вадку рэкамендуецца зліць прыкладна праз 15 минут пасля таго, як яна закіпіць. Пасля гэтага закрываюць пасуду накрыўкай і даварваюць бульбу пры мінімальнай колькасці вады на слабым агні.

Плямы плесні змачыць разведзеным нашатырным спіртам, да якога дадаць крыху солі. Сушыць у добра праветрываемым месцы.

Вінныя плямы на шаўковай сукенцы змыць слабым мыльным раствором, да якога дададзена крыху буры. Можна змачыць іх таксама слабым раствором нашатырнага спірту. Пляму на каляровай шарсцяной тканіне памачыць у сырм малаце, пакуль пляма не знікне. Плямы ад белага віна змыць чыстай цёплай вадой.

Плямы ад фарбы. Пляму ад маслянай фарбы змачыць сумессю шкіпінару і нашатырнага спірту, узятых у роўных частках. Плямы ад вадзяных і клеевых фарбаў змыць мыльным спіртам і прапаласкаць у цёплай вадзе.

КУЛІНАРЫЯ

САЛАТА З РЭДЗЬКІ

Рэдзькі 100 г, смятаны 50 г, салёных агуркоў 50 г, соль, цукар.

Рэдзьку абіраюць, дзяруць на тарцы ў выглядзе стружкі, пасыпаюць соллю, цукрам і ўстрасаюць.

Салёныя агуркі нарэзаюць дробнымі кавалачкамі, перамяшваюць з раздробленай рэдзькай, смятанай і кладуць у салатнік.

БОРШЧ

Ялавічыны (мякаць з касцямі) 400 г, буракоў 300 г, капусты свежай 300 г, морквы 1—2 шт, цыбулі рэпчатой 1, пятрушка, тамату-пюрэ 2 ст. лыжкі, тлу-

шчу 1 ст. лыжка, мукі пшанічнай 1 чайная лыжка, смятаны 3 ст. лыжкі, спецыі, пахучае зяленіва.

Мяса прамываюць, дзеляць на кавалкі, заліваюць халоднай вадой, даюць закіпець, здымаюць пену і працягваюць варыць.

Буракі нарэзаюць у выглядзе саломкі, кладуць у каструльку з разагрэтым тлушчам, абсмажваюць, дадаюць тамат-пюрэ, крыху воцату, булёну і тушаць да гатоўнасці буракоў. Калі мяса стане паўмяккае, у булён закладваюць нарэзаныя ў выглядзе саломкі свежую капусту, моркву, пятрушку, цыбулю, вараць амаль да гатоўнасці капусты. Затым дадаюць тушаныя буракі, падсмажаную, разведзеную булёнам муку, соль і кіпяцяць яшчэ прыкладна 5 мінут.

Перад падачай у боршч кладуць смятану, воцат і зяленіва.

ЗАПЯКАНКА З ЯЛАВІЧЫНЫ З ГАРОДНІНАЙ

Ялавічыны 200 г, тлушчу 1 ст. лыжка, бульбы 200 г, морквы 1—2 шт., свежай капусты 200 г, цыбуля рэпчатая, пятрушка і сельдэрэй, смятаны 1 ст. лыжка, соль.

Мяса нарэзаюць невялікімі кавалачкамі, адбіваюць і абсмажваюць на разагрэтым тлушчы. Гародніну ачышчаюць і раздробняюць.

Гародніну і мяса кладуць у форму слямі, перакладаючы іх раздробленай пахучай гароднінай (цыбуляй, сельдэрэем, пятрушкай), смятанай, соллю. Заліваюць булёнам, каб прадукты былі крыху пакрыты. Форму закрываюць накрыўкай і запякаюць у духоўцы да гатоўнасці мяса і гародніны.

БІСКВІТНЫ ТОРТ „КОШЫК“

Спачатку трэба прыгатаваць цеста. Бісквітнае цеста патрабуе шмат яек, але не шкадуйце—цеста атрымліваецца вельмі смачнае, лёгкае. 9 яек разбіце ў эмаліраванае або фаянсавое блюда, дадайце туды 6 сталовых лыжак цукровага пяску і добра ўзбіце (маса павінна павялічыцца ў 3 разы). Паступова ўсыпце паўтары шклянкі мукі, старанна размяшайце. Цеста гатова. Пакладзіце яго на бляху невысокім слоем—яно пры выпечцы ўзімецца. (Каб цеста не прыгарала, на дно бляхі трэба пакласці ліст пергаментнай або прамасленай паперы.) Выпякаць 25 мінут.

Бісквіт разрэжце гарызантальна, каб атрымалася некалькі пластоў. Частку з іх прамачыце сіропам з эсенцыяй або віном (каньяк), частку змажце крэмам.

Крэм рыхтуецца так: вазьміце 200 г сметанковага масла і разатрыце яго з шасцю сталовымі лыжкамі цукровага пяску. Працягваючы ўзбіваць, дадайце паступова шклянку малака хатняй тэмпературы. Узбіваць трэба да поўнага знікнення цукру, а затым дадайце ванілін і чайную лыжку каньяку або водкі.

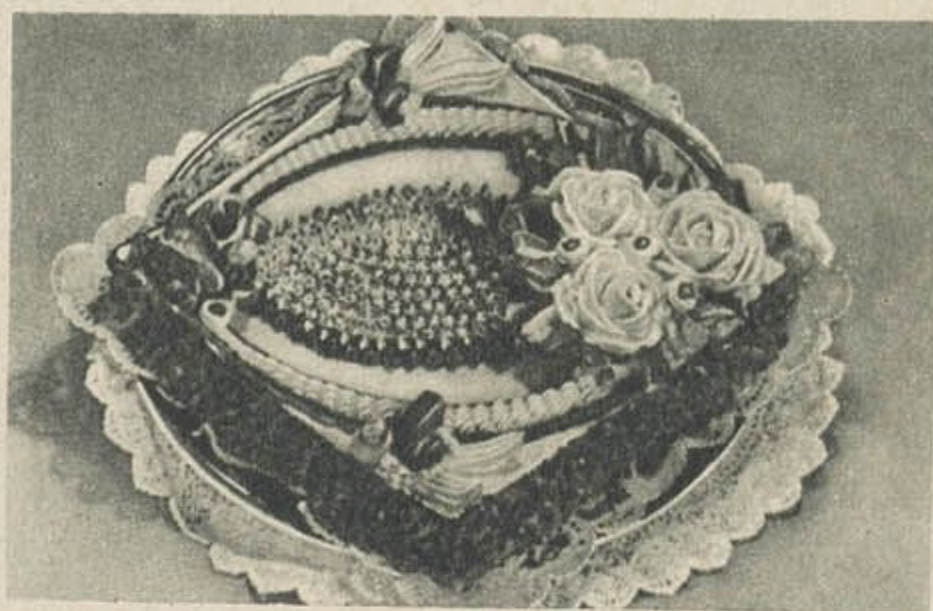
Для прамочвання бісквіту падрыхтуйце сіроп: паўшклянкі цукру ўскіпяціце ў адной шклянцы вады, астудзіце, затым уліце 1 сталовую лыжку віна або эсенцыю кандытарскую.

Можна прыгатаваць торт любой формы. Паспрабуйце зрабіць «кошык», які ўпрыгожыць святочны стол і прынясе шмат радасці ў дзень сямейнага свята.

Гатовыя пласты накладвайце адзін на адзін (горкай) на фанерны кружок. Прамачыце частку іх сіропам, а частку змажце крэмам (па чарзе). Зрэжце краі бісквіту конусам зверху ўніз, надаючы форму кошыка. Кошык павінен стаяць шырокім бокам уніз. Прыўзнікаючы адзін бок фанернага кружка, зрабіце пляценне з крэму. Крэм выціскайце папяровым канвертам. Пасля таго, як крэм застыне, кошык перавярніце, пастаўце на блюда з папяровай сурвэткай (шырокім бокам уверх) і ўпрыгожце яго зверху крэмам—ружамі або іншымі кветкамі.

З цеста, прыгатаванага з мукі, цукру і ячнага бялку, раскачайце жгут. Надайце яму форму ручкі і выпякайце ў духоўцы. Затым устаўце ручку зверху кошыка. Торт гатовы. Прыемнага апетыту!

О. С. ЯЖОВА,
кандытар кафэ «Вясна».

Звараныя макароны, вермішэль, лапша будуць значна смачнейшыя, калі іх пасля адсушвання злёгка абсмажыць.

Пры варцы гародніны вадкасць не павінна бурна кіпець.

Не трэба рабіць сырнікі з кіслага тварагу. Нельга дадаваць у сырнікі

крухмал, таму што яны атрымліваюцца грубыя.

Перш чым рыхтаваць салату з салёных або марынаваных грыбоў, трэба зліць расол або марынад, а грыбы—перабраць і прамыць. Вялікія шапкі нарэзаць роўнымі кавалачкамі.

Нельга ўжываць у ежу нават злёгка закіслыя марынаваныя або салёныя грыбы.

Падпісчыцы В. Пятровай з Вілейскага раёна раім абавязкова звярнуцца да ўрача.

Чытачку Валянціну Панама-рову з Віцебска просім паведаміць свой адрас для падрабязнага адказу ўрача.

ГУМАР

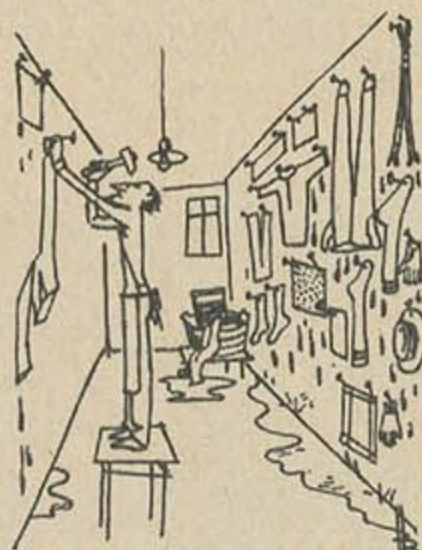
РАНИЦАЙ У КІНАТЭАТРЫ

Бацька: — у мяне на рабоце думаюць, што я хворы. А ты што скажаш у школе?
Сын: — Што ад цябе заразіўся!

(З румынскага гумару).

— Ідзі, дарагая! Нічога не прыбірай! Прыйдзеш з работы — усё зробіш!
Малюнак Е. Гурава.

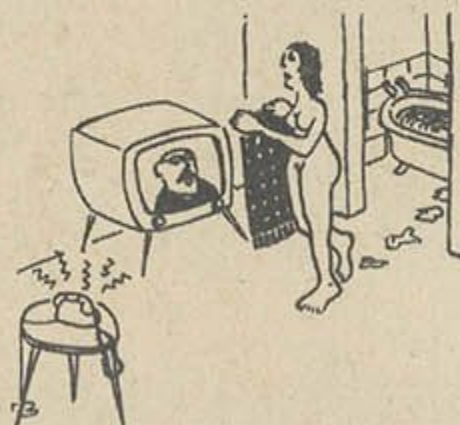

Без слоў.

ДОБРЫ ТАТА

— Можаш пайсці з бабуляй у царкву, толькі памятай, што бога няма і ніколі не было.
Малюнак К. Зарубы.

Без слоў.

Рэдкалегія часопіса „Работніца і сялянка“ выказвае падзяку савецкім і партыйным арганізацыям, рэдакцыям газет і часопісаў Беларусі, рэдакцыям жаночых часопісаў саюзных рэспублік, калгасам і прадпрыемствам, нашаму аўтарскаму актыву і чытатчам, усім, хто віншаваў рэдакцыю з 40-годдзем з дня выхаду ў свет першага кумара часопіса.

Мы сардэчна дзякуем таксама артыстам, якія прынялі ўдзел у юбілейным канцэрце:

народнаму артысту БССР В. Чарнабаеву, заслужаным артыстам БССР П. Дружыне, В. Ганчарэнку, М. Шуманскаму і В. Юневічу, артыстам А. Рыжковай, А. Дудкіну, майстрам спорту СССР А. Ржэўскаму і І. Пігулеўскаму, канцэртмайстрам В. Зяневіч і Л. Молер і ўдзельнікам мастацкай самадзейнасці Палаца культуры прафсаюзаў і яе кіраўнікам М. Бяльзайкай, Н. Хаўхлянцаву і арганізатару мастацкай самадзейнасці Б. Мілешыну.

Рэдкалегія часопіса „Работніца і сялянка“

БРАТ І СЯСТРА, АДГУКНІЦЕСЯ!

Маё прозвішча Голубева. Да вайны наша сям'я жыла ў г. п. Жабчыцы, у той час Пінскай вобласці. У 1941 годзе мы згубілі сваю маці. І я з братам і сястрой трапілі ў розныя дзіцячыя дамы. Магчыма, брат успомніць, калі з горада Мазыра эвакуіравалі дзіцячыя дамы, мы сустрэліся на прыстані, чакалі парахода і разам гулялі. У брата былі грошы і ён іх аддаў мне... Пасля той сустрэчы мы больш не бачыліся.

Магчыма, брат яшчэ ўспомніць, як ён хадзіў да лётчыкаў на аэрадром, як мы разам з ім хадзілі да бацькі ў райком партыі.

Імя майго брата Уладзімір, прозвішча Голубеў, ён з 1937 года нараджэння. Маю сястру завуць Галінай. Яна з 1939 года.

Усіх, хто ведае што-небудзь пра маіх блізкіх, прашу паведаміць па адрасу: г. Данецк-31, вул. Палікарпава 25/8 Н. Голубевай.

Ніна ГОЛУБЕВА.

Да старонкі мод

(4-я старонка вокладкі)

1. Касцюм з шэрсці, аздоблены шэрсцю кантраснага колеру.
2. Паліто для дашкольніка. Злева — з капюшонам на ўцёпленай падкладцы, засцежка на паветраныя петлі. Другое паліто — зімовае, з футравым каўняром.
3. Простая сукенка з фланелі або шатландкі падыдзе для любой фігуры. Пры жаданні на спадніцы можна заклаці бантавыя складкі.
4. Прыгожая сукенка з цяжнага шоўку для жанчыны з поўнай фігурай.
5. Зімовае паліто тыпу рэдзінгот для маладой жанчыны.
6. Дзявочы касцюм для вуліцы. Яго можна пашыць з паўпалітовай тканіны двух адценняў: аднатоннай і ў клетку. Касцюм дапаўняе шаль.

На першай старонцы вокладкі: перадавая работніца Мінскага гадзіннікавага завода Ніна Сурына.

Каляровае фота В. Ждановіча.

Адказны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, Т. Ц. ДЗМІТРЫЕВА, М. А. ЖЫДОВІЧ, Р. У. КУДРЭВІЧ, М. М. ТУР, В. І. ФІЛІПАВА, В. А. ЧАРНЯЎСКАЯ.

АТ 13631. Журнал „Работница и крестьянка“ на беларускім мове. Выданне ЦК КП Беларусі.

Пап. да друку 31/XII 64 г. Друк. арк. 3. Аўт. арк. 4. Папера 60×90¹/₂. Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.

Тэлефоны: адказн. рэдактара — 6-17-51, адказн. сакратара, аддзела прамысловасці — 6-38-14, аддзела сельскай гаспадаркі і культуры — 6-38-24.

Друкарня выдавецтва „Звязда“, Мінск. Цана 18 кап. Дадатак — выкрайка. 169730 экз. Зак. 616.

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ
БІБЛІЯТЭКА
БЕЛАРУСІ

1. Елка—лясная гасця.

2. Новы год. Гэтае свята ўваходзіць у жыццё чалавеча з дзяцінства. Елка, каляровыя агні, цацкі і Дзед Мароз. Прывітанне, Дзядуля Мароз!

3. Колькі веселасці, радасці і шчаслівых усмешак дзетвары на навагоднім ранішніку!

4. З якой любоўю ўпрыгожваюць ёлку цацкамі.

5. Парад масак закончаны. Юны Доктар Айбаліт шчаслівы.

6. Знаёмцеся: Алег Гусеў — кубінец, праўда, на некалькі гадзін. У астатні час ён — проста школьнік. Кубінцы — гэта людзі, якіх ён любіць. І свой першы верш Алег прысвяціў правядыру сонечнага вострава Фідэлю Кастра.

Фота Т. Ананьінай.

Индекс 74995

Moggi

